

PROPRIETAR:

SOC. AN. „UNIVERSUL“ BUCUREȘTI, BREZOIANU 23
DIRECTOR ȘI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inserisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:

autorități și instituții 1000 lei
de onoare 500 ..
particulare 250 ..Buc. L. C. C. SIBIU
Nr. 1795-1943
Exemplar legalREDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
BUCUREȘTI I Str. Brezoianu 23-25
TELEFON 3.30.10APARE SĂPTĂMÂNAL
PREȚUL 6 LEIANUL LI • Nr. 1
SAMBATA 3 Ianuarie 1942
Redactor responsabil: MIHAI NICULESCU

Paradoxul ANUL NOU frumuseții

de RADU I. PAUL

Cui l-ar putea trece prin gând să conteste existența obiectivă și de sine stătătoare a frumosului, când îl putem arăta cu degetul, când îl vedem, îl auzim, îl simțim mai real și mai pozitiv decât orice! Nici o reticență subiectivă nu ne oprește să afirmăm că frumosul există.

Dar deși frumosul e văzut, e auzit, e simțit, e gândit și plăsmuit după voie, totuși mințea omenească n'a izbutit niciodată, cu toate eforturile făcute, să înțeleagă ce este frumosul și prin aceasta să-și dea seama în ce chip există. Care să fie explicația acestui eșec unic în istoria gândirii umane? Iată ce vrem să arătăm în rândurile de față.

Explicația este existența paradoxală a frumosului: el există și totuși nu există. Intrucât, într'un chip oarecare frumosul există, existența lui a fost și este veșnic adulmecată de neastâmpărul minții omenești. Dar intrucât frumosul totuși nu există ca o realitate sau ca o valoare de sine stătătoare, existența lui n'a putut fi niciodată demonstrată și definită. Frumusețea este realitatea cea mai bine disimulată a existenței!

În asemenea situație, care constituie un adevărat scandal filosofic, esteticienii cari au dat ultimul asalt acestei enigme inexpugnabile, acestui „Sfinx neînțeles“, cum numește Baudelaire frumusețea, după ce au epuizat întreg arsenalul de investigații de care dispune inteligența omenească, desnădăduiți de lamentabile rezultate obținute, plictisiți și mai ales umiliți până la sânge, au abdicat de la această ambiție, care timp de milenii a frământat conștiința cugetătorilor, declarând pur și simplu că frumosul nu-l decătușă o himeră a spiritului omeneș, și că prin urmare, nici nu trebuie să-i mai intereseze.

Văzând mai cu seamă că în artă, nu numai frumosul, ci și urtul joacă un rol estetic, s'au simțit și mai îndreptățiți să tragă concluzia că nu frumosul sau urtul ca simple stări naturale de existență, reprezintă principiul estetic, ca valoare în sine și autonomă, ci altceva, și anume ceea ce este propriu operei de artă, adică lucrarea artistică, tehnica, expresia, meșteșugul. Că prin urmare Estetica nu se justifică și nu e posibilă decât ca o știință a artei. Dacă arta n'ar exista, nici Estetica n'ar avea nici o rațiune de a fi.

Esteticienii au fost constrânși însă a recunoaște că prețuirea noastră față de opera de artă se îndreaptă în egală măsură și asupra valorilor naturale ale obiectelor reprezentate de artă, nu numai asupra realizării tehnice. Dar acest fapt a readus pe tapet penibila problemă a frumosului, care se impune cu necesitate, oricât au încercat esteticienii să se debaraseze de ea, considerând-o insolubilă și nedecătușătoare la scop.

Adevărul e că problema frumosului este solubilă, e singura ducătoare la scop și constituie problema de bază a Esteticii, ca și știința a artei.

Intr'adevăr, ca o constatare generală, (singurul lucru ce ni-l putem permite în spațiul restrâns al unui articol), — constatare bazată pe experiența imediată a fiecăruia din noi, — se poate spune și avem chiar motive științifice să susținem, că tot ceea ce obținem a numi frumos sau estetic, reprezintă o stare superioară de existență a lucrurilor, a formelor și în genere a tot ceea ce putem numi astfel.

Și dimpotrivă, tot ceea ce zicem că este urit, reprezintă o stare inferioară (degradată) de existență. Arta însăși nu reprezintă altceva, fie ca realitate obiectivă, fie ca realitate subiectivă trăită de artist sau contemplator, de cât forme sau moduri superioare de existență sau de viață, iar scopul ei este totdeauna de a crea în noi stări superioare de viață. Când contemplăm lucrurile, în natură sau în artă, exclusiv cu scopul de a crea în noi o stare superioară de viață sufletească, în care găsim o înaltă satisfacție, zicem că acele lucruri au o funcție estetică. Această funcție estetică obiectele naturale sau artistice o pot avea, fie în virtutea valorilor obiective pe care le reprezintă, fie în virtutea valorilor interioare pe care le suscită în spiritul și sensibilitatea noastră, fără a le poseda în chip obiectiv. Prin aceasta vrem să spunem că stările superioare de viață, adică stările estetice, le pot crea nu numai obiectele estetice sau frumoase în chip obiectiv, ci și cele indiferente, urite sau dureroase, intrucât chiar în legătură cu stările defavorabile ale existenței, putem pune în lucrare cele mai înalte funcțiuni ale spiritului și sensibilității noastre și chiar prin aceasta putem crea în noi cele mai înalte stări de conștiință, adică esteticul sau frumosul.

Din cele de mai sus rezultă că frumosul ar fi o noțiune generică cu care denumim anumite stări superioare de existență a lucrurilor sau a vieții. Dar o stare superioară de existență a lucrurilor sau a vieții este tocmai ceea ce se numește valoare. Ceea ce înseamnă că frumosul (respectiv esteticul) este o denumire generică a valorilor existenței.

O specificare importantă pe care trebuie s'o facem, fie și în treacă, este aceea că frumosul se raportează la calitatea naturii constitutive și structurale a datelor existenței, ca valoare în sine, spre deosebire, de pildă de util, care este o valoare ce se raportează la funcția mediativă pe care o pot avea însușirile de natură și structurale ale datelor existenței, în sensul că servesc și sunt pretuite numai ca instrument, ca mijloc pentru a obține altceva decât ele înșile. Sunt desigur calități de natură și structurale frumoase (estetice), pe care le pretuim pentru ele înșile, considerându-le stări superioare de existență, dar care pot fi considerate și care pot fi de fapt și valori de utilitate, mediativă, de pildă frumusețea fizică a unui corp omeneș robust și bine structurat. Și invers. Există însă atribute de natură sau structurale care sunt numai practice nu și estetice. De pildă atributele materiei brute, informe și incolore, proprii pentru diferite lucrări tehnice. În concluzie vrem să arătăm criteriul care distinge stările superioare de existență estetice și practice, spre a nu se crede că ne complacem în generalități echivoce.

S'ar mai putea obiecta, în fine, că și opera științifică este o formă superioară de existență a spiritului, și atunci ce o deosebește de artă?

Iată ce o deosebește: opera științifică creează forme sau moduri superioare de CUNOAȘTERE prin concepte generale a existenței (date sau posibile), iar opera de artă creează moduri sau forme superioare de EXISTENȚĂ și de

In fiecare an la o anumită dată, omeneșca serbează un termen fatal care popular se însemnă cu sfârșitul unui an și începutul altuia, dar care în sine sa este mult mai banal: Bietul glob pământesc, după încă una din nenumăratele sale învârtiri prin spațiu, se află cam prin același loc, unde se găsea și cu un an în urmă. Spun „cam“ prin același loc, deoarece această poziție este adevărată numai în raport cu soarele, imediatul nostru superior erarhic, și nici decum cu spațiul, prea nesfârșit pentru a putea situa cu precizie un loc în el, iar, dacă nu mă înșeală modestele mele cunoștințe de astronomie populară, întregul nostru sistem planetar se deplasează cu o viteză vertiginosă, nu știu exact aproximativ către care punct cardinal.

Astronomii dau aici o mulțime de amănunte și situează denumiri complicate, îninteligibile pentru mulți, astfel încât renunț de a le mai cita. Dacă acest fenomen este adevărat, atunci desigur niciodată pământul nu se mai află, la sfârșitul unei evoluții acolo unde se afla cu un an înainte. Biată omeneșca însă ale cărei cunoștințe se conduc, din păcate numai după aparențe — isbită de similitudinea periodică a unor anumite anotimpuri, își închipuie că în noaptea de 31 Decembrie, (pentru alte popoare sunt și alte date) — „tot“ omeneșca este foarte precisă în stabilirea datelor importante ale vieții ei — în noaptea de 31 Decembrie și în alte nopți asemănătoare, deci, un fel de moș gârbov (anul vechiu) se așază la un galantar cu amintiri și de acolo ridică în brațe un copilăș, (anul nou), ca și cum efectiv acest simbol ar corespunde unor realități superioare, și fără să ne dăm seama că în fond nu se întâmplă mai nimic, nici măcar pământul nu-și începe o nouă cursă prin spațiul de acolo de unde plecase și anul scurs.

Mă poartă gândul, scriind aceste rânduri, la cuvintele citite într-o povestire orientală: Privește fole rugărite care împodobesc pământul. Nimic însă nu este schimbat pentru mine, între nașterea lor, și moartea. Eram nerăbădit când soarele a urmat zăpezilor, iar acum iată toamna și nostalgia mea n'a luat sfârșit.

Probabil însă că citațiunile orientale, prin melancolia lor, s'ar pară deplasate în acest articol omagial, (așa îl cere orice redacție pentru un număr festiv). Trebuie așa dar să precizez puțina simpatie cu care privesc aceste obligațiuni, pentru a nu mi se imputa lipsa de legătură între păr-

țile articolului. După părerea mea, în această ocazie aș trece nepăsător și n'aș însemna cu nimic sosirea noului an.

Fiindcă, și aici revenim la înțelepciunea gânditorului orientat amintit, întru nimic, pentru oameni, toamna sau primăvara, sfârșitul unui anotimp, treceri de luni plăcute sau neplăcute nu poate fi un prilej de fericire. De cele mai deseori un lucru trecut, un fapt, un eveniment, dacă n'a fost prea plăcut, numai dacă nu este foarte penibil, nu ne lasă decât amintiri agreabile. Iar în jurul tuturor se cristalizează cu o putere de reînnoire veșnic vie, speranța, iluzia chiar a speranței, mulțumită căreia viitorul ni se pare demn de cele mai delicioase momente; iată însă că omeneșca sărbătorește anul nou. Pentru mine, aceasta îmi amintește că a mai trecut un an, pe care va trebui, inevitabil, să-l scad din sirul necunoscut ca lungime al anilor ce-mi aparțin pentru a-i popula cu speranțele și dorințele nerealizate, și încă îmi amintește că nu-l pot înlocui, și încă îmi reamintește de o etapă și încă, și încă...

Tot asemenea gânduri plicticoase!

Aș prefera lipsa absolută a oricărui gând. Nici măcar: „Le vede nuanțe de desert, pentru a nu fi nevoit să-mi dau seama de scurtele zile“.

Imi vine în minte cum, mai de mult mă găseam într-o cameră extrem de liniștită. Și în tăcerea aceea imensă, am auzit o pendulă, scandând imprecizabil secundele. Nu am luat-o s'o trântesc la pământ fiindcă aceasta ar fi însemnat să-mi atrag neplăceri din partea stăpânului casei. Dar anii cari pleacă nu sunt și ei un ceas mai mare?

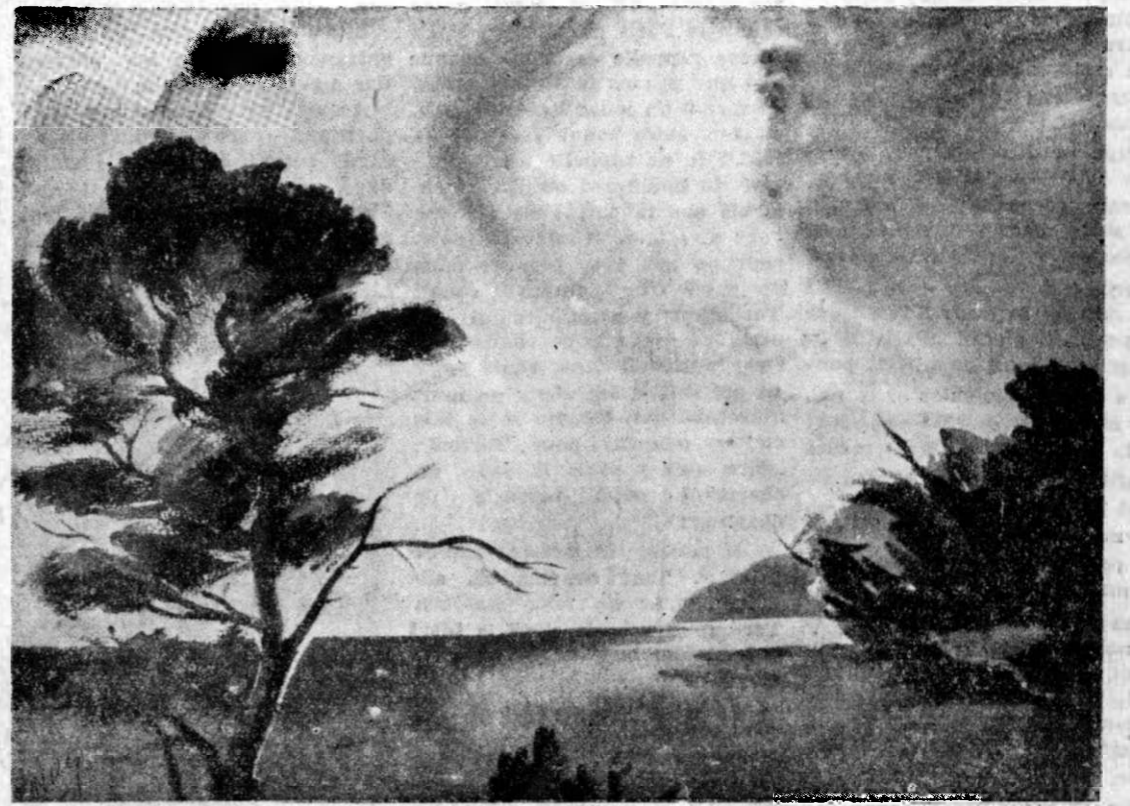
La ce bun, prin urmare, să le mai vestim scurgerea. Vom petrece, vom spera poate un an mai bun, ne vom uia fericire unul altuia, iar totul, apoi, va trece în uitare. Însă nimic din ceea ce am dorit, (ne-am strigat chiar dorința, odată cu sărbătorirea anului nou) nu se va întâmpla întocmai.

Mai bine ar fi deci să-i uităm. Iată cea mai bună sărbătorire.

Redacția îmi ceruse un articol omagial. Nu cred să fie prea mulțumită de ceea ce am născocit.

Dar eu am o părere. Dacă vrea ca ceva să nu-mi producă prea mare decepție, nu mi-l închipui prea frumos dela început. Cine râde la urmă, râde mai bine, zice înțelepciunea populară. Anul nou dacă-l privesc măhnit, poate va fi minunat.

DIMITRIE POPESCU

IOVAN RADENKOVICI

Peisaj dalmațian

INTAMPINAREA NOULUI AN

Vei recunoaște, cred, cititorule, împreună cu mine, că intră destulă ingrătitudine pentru tot ce este acum doar amintire, în nerăbdarea tinerescă cu care ne grăbim la întâmpinarea noului an. Un an nou e ca o nouă dragoste, care te ispitește dincolo de tine, cu nu știu ce irezistibil și tănuț îndemn. Dar dincolo de tine te îmbie aceeași reînnoită speranță, că mereu și mereu ai să te regăsești.

Dacă însă va fi acesta ultimul an nou? — m-am întrebat, cuprins de o tandreță suspectă. Spun așa, fiindcă socotesc unu răsfăț abuziv să te înduiozeze de ceea ce se chiamă soartă, presupusă cu anticipare. Dar ce vreți? Șantajul sentimental e ca sarea în bucate. El mai dă gust vieții noastre, atunci când propria biografie se perindă prea de tot neabătută în seamă, pe sub privirile distrase ale celorlalți.

Să revenim însă la subiectul implacabil al întâlnirii noastre cu anul nou. Mi se pare că funcția sufletească a acestui inevitabil pretext de publicistică festivă constă mai puțin din nouitatea cu orice preț și mai mult din șansa — dacă nu chiar garanția — de a continua ceva. De a face deci tranziția între ce a fost, cu ceea ce este și cu ce va fi. O spun cinstit: dacă anul care începe ar fi nou cu adevărat, eu unul aș fi foarte mult să fac cel dintâi pas în el, și un trac teribil mi-ar paraliza până și gândul că va trebui să-l fac apoi pe-al doilea și al treilea, ș. a. m. d. În fond, ceea ce numim noi speranță este un fel de a-ți fi teamă; sper să-ți fie așa, asta înseamnă: mă tem că așa are să fie. Faimoasa ecuație existențială a lui Descartes: „cuget, deci sunt“ eu ași localiza-o, în termenii proprii sufletești: sper, deci sunt, ceea ce vă invit să citiți: mi-e teamă, deci exist.

Și fiindcă întâlnirea noastră ne-a adus în preajma acestui celebru loc comun al filozofiei moderne, va fi deajuns o întoarcere ușoară a capului ca să zărim, foarte pe aproape, și tot atât de faimoasa „trestie gânditoare“ a lui Pascal, clătându-se ușurel ca unul care știe multe (în aceeași localizare proprie, trestia mea devine temătoare).

Așa dar, cititorule, stau în fața noului an, plin de atâtea spernțe, că eu singur mă înspăimânt de soarta pe care atât de mult mi-o simt împletită cu a lor, atârându de aceeaș deslegare pe care o vor primi. Mai mult ca oricând și ca de orice, mă tem de nouitatea acestui an nou; ea ar putea să însemne o desmeticire atât de brutală dintr'o continuitate din

care prea naivi am fost că ne-am făcut legea esențială și condiția unică a echilibrului nostru lăuntric, încât s'ar putea cu mulți dintre noi — păcat de aceea de bună credință! — să-și frângă iremediabil gâtul. Cine va mai avea răgazul să desgroape de sub dărâmaturi, vechile temelii, când altele nouă poate că și sunt gata — pe undeva, pentru construcția ce va să se ridice?

Crezi poate, cumva, că dacă îți-a priit viața treizeci de ani, se simte cineva îndatorat să-ți-o facă prielnică pe încă treizeci mai departe? Uită-te bine la scena asta orbitor luminată de toate reflectoarele notorietății și recunoaște-i pe fiecare din acei cari se îmbulzesc vociferând în cel mai peștri bălci: al vanităților omenești! Ii vezi bine, prea bine chiar. Ai vrea să strigi: ajunge! dar nu e deajuns. Auzi-i până la exasperare și ascultă-i până la marginile răbdării și ale cuminișeniei, până când intr'atată hărmălaie va naufragia și ultima frântură de sens.

Dar tot vacarmul care aleargă pe drumuri, revărsându-se pe la răspântiile publicității și găunos pe dinăuntru, și pândit de marea liniște în care va anuși fără urmă

Auzi de pe acum, cât de insinuant grăitoare e această implacabilă liniște? Eu am auzit-o — și sunt sigur că nu mă înșel — din prima zi a războiului. Astfel:

Ajunsesem la Isaccea, unde aveam să iau în primire sectorul unor eventuale distrugerii a căilor de comunicație din regiune, târziu noaptea. Camaradul pe care l-am găsit acolo mi-a spus cu un zămbet misterios: „măme dimineață o să ne scoale tunul“. A avut dreptate: în zori a început să tragă artileria grea dinspre Galați. Sus de tot, în cerul mai înalt

OLGA GRECEANU
Pasărea galbenă

ca oricând, se făcea un huruit continuu, sorbind șgomotele de jos ca un imens burete, până ce n'am mai auzit decât o liniște ciudată, posacă și neier-tătoare, din care pieriseră șgomotele familiare ale vieții de toate zilele, — o liniște agonică.

Însă o liniște ca aceea, din curs viața se refugiată ascunzându-se înspăimântată, e un groznic blestem. Căci viața între oameni, fără ceace numim omeneș, e încă și mai greu de suportat decât o viață fără Dumnezeu. E pur și simplu insuportabilă. Suntem creștini — să ne înțelegem — odată pentru totdeauna; e un fel de-a nu avea încotro chiar. Dacă Dumnezeu are să ne mai spună ceva nouă, oamenilor, va ști El să ne caute. Noi ne putem lipsi de El, în măsura în care El însuși se lipsește de noi și uneori parcă se și lipsește, lăsându-ne să ne facem singuri de cap. Dar noi oamenii, unii de alții nu ne putem lipsi. Dacă suntem conșviși de acest lucru va trebui să ne deprindem să ne și suportăm. Să ne îndemnăm unii către alții plini de nădejde... Se poate asta?

Ca să pot omenește spera, până la marginile lucidității, dincolo de care pândesc ipohondria, urtul de lume și des-nădejdea, eu sunt ținut să caut și să cred în ceva care continuă prin ceea ce trece. Fără sprijinul conșvierii într'o durată socială și solidară, care să însumeze și să justifice schimbările cele mai aberante în aparență, din istorie, cum ar putea să se aventurileză cuminișenia noastră cea de toate zilele, cochetând cu optimismul celor mai absurde și mai excentrice speranțe? Ca să nădăjduim într'o înblânzire a soartei comune, trebuie să credem în valoarea permanentă și necesară a omeneșii. Căci dacă ne-am îndoi și de această certitudine care dă un sens unitar istoriei, pe deasupra particularităților atator istorii locale, cum ar mai fi posibil să comunicăm unii cu alții și toți împreună, cu Dumnezeu?

Al cui chip și a cui asemănare le răsfrângem în pragul noului an? Cred că nici nu îndrăznim să le recunoaștem în oglinda propriului suflet. Viața asta pedepsitoare, pe care tot mai mult ne-o facem unu altora, nu vi se pare că ajunge să fie un fel de-a ne supraviețui, prin obișnuință? Spune-mi cititorule, ce mai aștepti dela ea și ce amume dela anul care începe, ca să știu de ce îți-e teamă mai mult?

MIHAI NICULESCU

(Urmare în pag. 6-a)

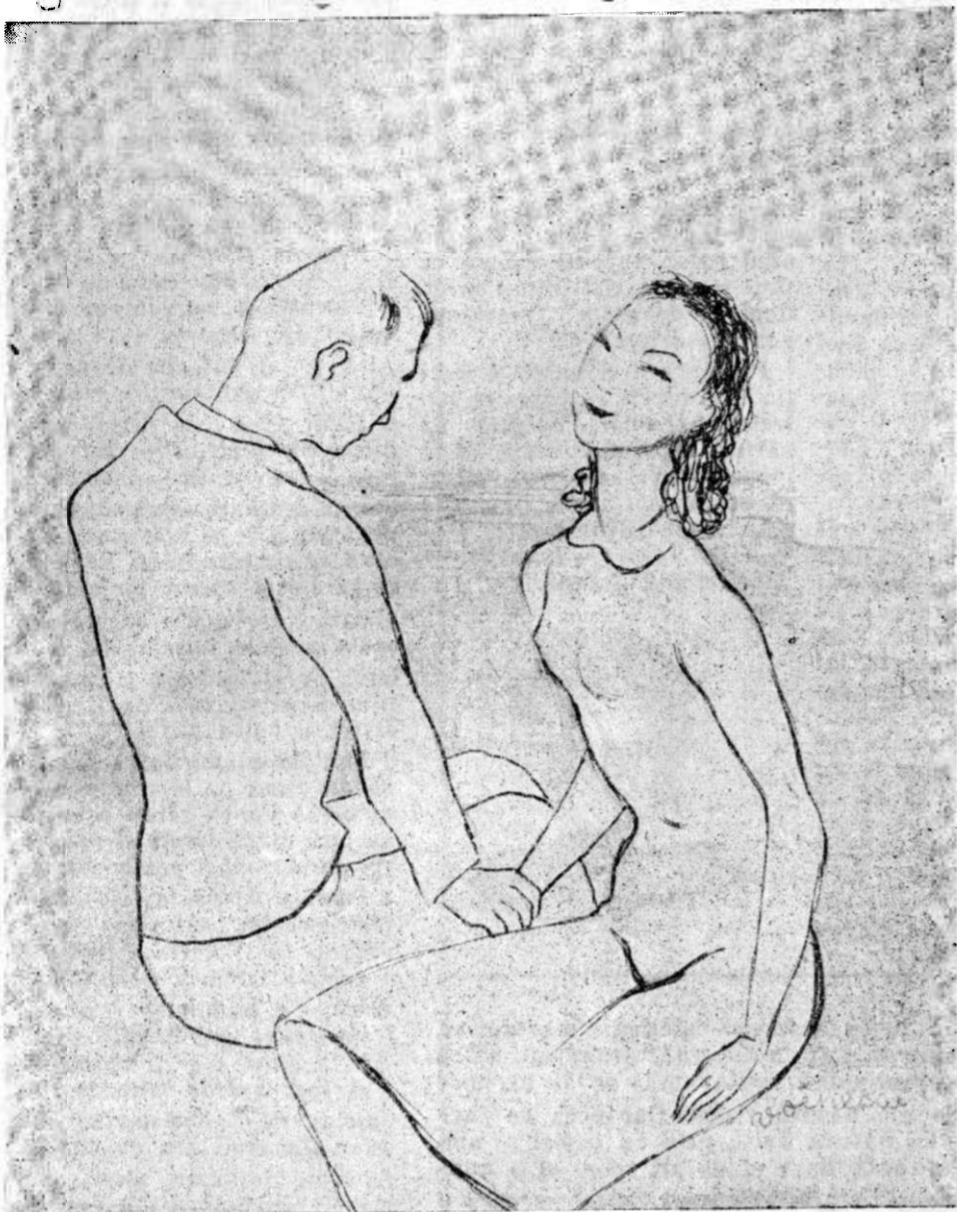
HUBER

Peisaj de iarnă

ANII CARE TRECE ÎN VIVIS

(Fragment din romanul „Casa Amintirilor“)

de MIHAIL ȘERBAN

cere într-o zi cont, ce caută acolo? Că ar fi putut afla tatăl fetei, care, îi spunea mereu Marilena, era foarte sever și n'ar fi permis ce permitea mama...

Și, după paravanul acesta, se cunoșteau tot mai bine, se iubeau tot mai mult. Jocul lor de dragoste era fermecător. Mama își vedea de treburi dincolo și ei stăteau ceasuri întregi singuri. Mână în mână și ochi în ochi, ei își spuneau poveștea pe care atâția și-o spusese înaintea lor. Ei credeau că sunt cei dintâi care și-o spun. Mai credeau că iubire ca a lor n'a mai fost, că nu va mai fi. El îi săruta mâinile albe și mici, ca niște bibelouri. Ea îi vâra mâinile în păr și îl răvășea. El îi săruta ochii și gura și ea îi mângâia obraji. Câteodată el o lua în brațe și atunci atingerea ei îl înflora. Închidea ochii și se cutremura:

— Ce ai? îl întreba ea, și-l săruta mai cu foc. Sărutul ei era un sărut al jărului.

— Nimic, Marilena, sunt fericit...

— În tinerețea lor, fericirea înflorea ca florile în primăvară...

Acașă, mama îl aștepta tot mai târziu cu masa. Când intra, privirea lui se îndrepta spre ea, cu rugămintea parcă să nu-i zică nimic. Ea numai îl privea dojenitor, câteodată, când era mai supărată, cătina din cap... Într-o seară, i-a zis:

— Îți faci de cap... Nu știu cât am să suport asta... E un chin pentru mine...

Se simțea vinovat, nu îndrăzni să ridice privirile, nu îndrăzni să zică o vorbă. Să-i promită că nu se va mai duce la Marilena? Să-i promită că nu va mai întârzi? Mai putea să fie stăpân pe astfel de promisiuni?

— A observat și tatăl tău... Are să iasă scandal... i-a zis în altă zi...

— Ce-are tata să se amestece? Lăsați-mă în pace! Ce vreți dela mine?

— Strigase. Mama îl privise speriată... Parcă se clătina! Sau i se păruse lui?

— Mamă, iartă-mă... se repezi la ea și-i luă mâinile.

Ea nu plângea, numai tremura ca varga.

— Și tu, Răducu? N'am crezut niciodată...

Câteva zile nu se duse pe la Marilena. Voia să-și exercite voința, să-și impună... Cât timp era de când trăia ca într-o nebunie? Nu mai învăța, era buimac de cap și se apropia bacalaureatul... Tocmai acum la urmă s'o feștețea? La Ion Bulgăraș nu mai fusese nici nu mai ținea minte de când... Nu mai citise o carte...

Trezindu-se ca dintr'un vis, Radu Nedelcu privea luminat în jur. Oamenii i se păreau mai agitați. Orașul parcă își pierduse liniștea de altădată. Întâlnirea grupuri-grupuri, pes tradă, discutând cu aprindere. Se întreba, cuprins de curiozitate, dacă nu cumva se întâmplase ceva? Sau poate acesta era freământul vieții pe care simțurile lui, preocupate în alte direcții, nu-l înregistraseră până acum?

Ridicându-se această întrebare în conștiința lui, deveni și mai atent la ceea ce se petrecea în jurul lui, dincolo de granițele vieții! Și parcă ochii lui vedeau acum mai bine și auzul lui era mai ascuțit.

Până acum, el era viețea și viața lui era totul. Cât a trebuit să treacă, ca să-și dea seama că viața lui e o verigă din viața familiei! Și cât a mai trebuit să treacă apoi, ca să-și dea seama că și viața familiei din care face parte, e o verigă din viața societății? Și pentru una și pentru alta, are aceeași datorie de muncă, de recunoștință!

El aude, de departe, chemarea vieții de dincolo de viața în care a trăit până acum, îl atrage ca o vrajă și merge spre ea cu ochii deschiși, uluiți... Învață cu mai multă ardoare. Citește tot mai mult. Vrea să fie pregătit pentru lupta cu viața. A reînțepit să se ducă la Ion Bulgăraș. Îl lasă pe profesor să-i vorbească mai mult; îl ascultă. Înțelepciunea faptelor trăite curge ca un polen peste floarea tânără a lui, deschisă spre renaștere, spre soare. La Marilena se duce mai rar. Își lasă fruntea fierbinte în palmele ei catifelate ca învelișul unui cuib și ea râde. Râsul ei natural curge ca lumina primăverii și ca cîrpițul păsărilor...

— Pari trist, pari obosit, Răducu! Îi zicea ea câteodată. Mie îmi place! Îți stă bine așa...

N'ar mai pleca de lângă ea... Acașă, o aude mereu pe mama vorbind despre copii... Că Lia n'o ascultă când îi dă sfaturi cum să-și crească copilul... Că Sandi n'o să aibă nici un copil cu femeia pe care a lăsat-o... Că Vică nu i-a scris de mult... Că Culiță a fost mutat la altă gară mai mare...

În toamna trecută, Miti i-a scris că făcuse primele sboruri cu aeroplanul, mama se speriea grozav și de-atunci nu mai are liniște. Când aude poșta, o apucă bătaia de inimă. De câteori vorbește de el, își face cruce și se roagă lui Dumnezeu să-l aibă în pază.

Brodată cu fapte și întâmplări de acest soi, viața i se scurge molcomă, ușor.

Subiectele de discutat cu Ion Bulgăraș s'au înmulțit. Citește ziarul din pagină în pagină, așa cum face și bătrânul lui prieten și când se întâlnesc, discută faptele, evenimentele. Ziarele vorbesc tot mai mult de război. De câteori citește așa ceva, Bulgăraș se turbe, nu alta.

— Războiul n'a făcut omeniirea mai bună! îi zice în altă zi Radu. Lumea a uitat prea repede suferința și durerea. Dumnezeu o va pedepsi.

— Taci! Taci! Să nu te-ai aud! strigă Bulgăraș, acoperindu-și urechile cu palmele. Un alt război ar însemna prăbușirea omeniirii... În război, mor toți cei buni. Așa s'a întâmplat și data trecută. A rămas pleava. Acum trebuie să trăim cu speranța că se vor ridica alte generații, cei buni vor trăi, vor construi, vor realiza. Deaceia îmi pun eu toată nădejdea în voi, deaceia am strigat întotdeauna să fiți păziți, să

nu vi se strice sufletul prin influență nefastă.

— Generațiile nu pot fi separate ca merele de nuci... obiectă Radu.

— Nu, sigur că nu, dar o educație sănătoasă le poate face imune pe cele mai tinere.

— Așa dar, școala are cuvântul... profesorii...

— Sigur! Școala! Aici e bubă!

— Școala și familia... Familia e școala primară a vieții...

— Sunt mulți părinți care-și trădează menirea. Unii din neglijență, alții din perversitate. Niciodată familia n'a fost mai subredă ca în ziua de astăzi. Viața de după război a distrus moralitatea dela temelie familiei. Fără morală, familia e un cuib de infecție. Altă cauză sunt condițiile insuficiente de viață... Oamenii se feresc să mai aibă copii. O țară fără copii, e o țară fără viitor... Ar trebui să se facă legi speciale de protecție a familiei...

— În Franța, în Germania, s'au făcut...

— Știu! Le impunem copiilor să se îmbrace în costume și paracostume, le dăm steaguri în mână și-i scoatem la defilare și nu ne întrebăm dacă în ziua aceea unii din ei au mușcat dintr'un codru de mămăligă... Ei trebuie să asculte famfare și discursuri, în timp ce le ghiorăie matetele... Astea-s nelegiuiri!

— Domnule Profesor, aceste nelegiuiri vor dispărea într-o zi... Poate Dumnezeu nu ne-a uitat cu totul! El va insufla unui om, o fărâmă din puterea lui și-l va trimite să ne mântue...

— Cel care va veni, trimis de providență, va trebui să reformeze întâi școala! Școala nu-i cismărie! Nu iei calapodul, întinzi pielea, bați talpa și ai gheața. Școala e altar, e biserică! Lecția e mărturisire, e slujbă sfântă. Sufletul copilului e minunea vieții care crește! Profesorii să fie pentru elevii lor ca niște duhovnici! Ca să fie profesor, trebuie să ai o chemare, fiindcă ți-i dat pe mâini aluatul cel mai delicat, sufletul copilului, din care, dacă ești meșter, scoți cea mai desăvârșită capodoperă. Școala nu-i club de vagabuzi, nici de politicieni. Ce se discută toată ziua în cancelarie? Politică! Ce discută profesorii până la ușa clasei? Politică! Acașă, politică! Fiecare pentru cel mai umil post politic, renunță la menirea lui. Își ia concediu, lasă în loc pe te miri cine și pleacă fără să-i pese. Cine suferă? Școala! Cine ia exemplul rău? Tineretul. Politică n'ar fi trebuit să intre niciodată în școală! S'au desființat partidele politice! Bravo! De-o sută de ori, bravo! E prima binefacere pentru țară, după atâtea promisiuni demagogice! Să sperăm că vor urma și altele! Politică a fost cea mai teribilă plagă pe această țară!

Radu Nedelcu plecă către profesorul Ion Bulgăraș cu sufletul în clocot.

Abea acum profesorul îi divulga adevărul în „cazul Ion Dulgheru“. Lui Ion Dulgheru nu i-l spusese, ca să nu-l întărie, să nu-l determine la cine știe ce nebunii! Intenția directorului de a trece cazul sub tăcere, după ce-l va fi convins și pe Pildner că nu e nici în interesul lui ca scandalul să devie public, eguase când primise bilețul dela șeful organizației guvernamentale locale, amintindu-i să nu uite că Pildner era profesor și că e în joc prestigiul școlii românești...

— E un argument — încheiase Bulgăraș — pe care-l folosesc. Să nu-ți faci o armă din el. Să nu urăști școala. Școala nu e Pildner... Dar în școală s'au strecurat mulți ca Pildner! Aceștia sunt nechemății...

Kadu Nedelcu tremura de indignare. Discuția se sfârșise aici. N'ar mai fi putut-o duce mai departe. Își pierduse stăpânirea de sine... Își luă rămas bun și plecă.

Rătăci fără țintă pe străzile orașului, până târziu. Cobori spre casa Marilenei, dar pe-aproape își aduse aminte că azi e zi liberă pentru tatăl ei și se întoarse din drum. Și tocmai acum, avea atâtea nevoce să-și sprijine fruntea în palmele ei făcute căuș și să-i audă rasul înviorător!...

Suflau adieri de primăvară. Zăpada se topise în cea mai mare parte. Pe lângă trotuarele uscate, mai borboroseau încă pârâșe de ape scurse din desheț. Mirosea a pământ umer și a frunziș putrezit sub zăpadă...

Și în loc de luminile primăverii, el simțea în suflet o tristețe nesfârșită, parcă tot întunecul nopții s'ar fi sprijinit pe sufletul lui...

După bacalaureat, Radu Nedelcu trăi un timp în suflet cu impresia că se apropia o zi când va trebui să dea socoteală de credințele și de munca lui din viața de până atunci. Impresia se lega de o certitudine numai, fiindcă nici un fapt concret nu-i indica un drum spre certitudine. Totuși el își pregătea sufletul ca pentru o comunicare.

Mai trăise în copilărie impresia aceasta de desgolire a sufletului, în zilele premergătoare spoveaniei din postul Paștelui sau al Crăciunului.

Așteptase bacalaureatul ca pe ultima grea încercare, într'un drum lung. Trecuse și acum își spunea că a fost un drum, că nu meritase atâtea griji, atâtea sbucium. Venise eliberarea. Nu știa de ce, dar avea mereu impresia aceasta, că fusese închis și că acum era liber! Că fusese în luptă cu multe duhuri rele și le învinsese! Parcă ar fi învins și puterea pământului, care-l ține pe om lipit de țarană, și-l race rob! Acum se putea ridica, plutea în aer, ca într'un sbor luminos, spre soare, spre o viață nouă...

Din înălțimea acestui sbor, el își vedea viața trecută, care semăna cu un munte cu mii de trepte, pe care le urcase zi de zi, atras spre varf ca de un miraculiu... Și în alte multe zile care trecură, în reculegere, el trăi mulțumirea că-l ajutase Dumnezeu să ajungă aici... Era un popas. Va trebui să pornească mai departe...

— De-abea acum începe greu pentru tine! îi spusese Bulgăraș. Îl privise contrariat.

— Eu cred că greu a trecut... Am fost plâpând, m'am întărit. Am fost un copil neștiutor, am învățat multe!

— O viață întreagă nu-ți ajunge să le înveți pe toate...

— Oamenii se ajută între ei. Ce nu știe unul, știe altul!

— Ai dreptate. Totul e ce știi s'aplici ceea ce știi. Pentru asta îți trebuie un har...

Îl simț, ommule profesor. Nu de mult, idealul meu se oprea la recunoștința pe care trebuia s'o am față de părinții mei, care mi-au dat viață, m'au crescut; pentru fiecare mulțumire a mea, a fraților mei, ei și-au sacrificat o mulțumire pe care puteau să și-o facă lor! Câtă admirație am pentru ei! Ce dragoste! Nu-i dragoste, e un fanatism! Dar, îmi dau seama astăzi, că, mai presus de datoria față de ei, e altă datorie! Patria! Patria? Ce-i Patria? se întrebă el, în priviri ca o lumină nouă, și parcă-l cu-

prinse o stare de extaz! Pământul? Oamenii? Bogățiile? Pământul se poate pierde, oamenii mor, bogățiile ruginesc... E altceva! E sufletul, sufletul care nu moare niciodată! Acel suflet mă cheamă, domnule profesor... Ca să răspund acestei chemări, sacrific totul...

— Și când îți faci datoria față de părinți, îți faci și datoria față de patrie... Nu oricine poate fi un erou, un erou despre care să se vorbească. În ziua de astăzi, nici nu prea au cum fi! Dar toți trebuie să fim eroi anonimi ai patriei, muncind cinstit pe ogorul pe care fiecare se pricepe.

Ar fi vrut să-i spuie mai mult lui Ion Bulgăraș... Că simte în el o putere miraculoasă, că merge pe o dără de lumină care-i ruga unei stele de sus, că s'a reaprins visul acela, vis nebul, în sufletul lui... Dar, ca și altă dată, nu-i spune, Nu-i spune, nu fiindcă nu are încredere în Ion Bulgăraș! Că nu l'ar înțelege nici acum, că, poate, ar râde! Se teme de el, că nu va putea ajunge până acolo, sus, că în sbor, puterea îl va părăsi, se va prăbuși, odată cu el se va prăbuși și visul!

După bacalaureat, la orice oră va veni acasă, mama nu-l mai întreabă unde a umblat, ce-a făcut! Nu se mai supără, nu se mai arată scandalizată de întârzierile lui. Atitudinea ei o socotea indiferență și suferă. Îl chinuie regretul după vremile de altădată.

Toată grija mamei e îndreptată acum spre frații mai mici: spre Mircea, spre Mihuț. Cel dintâiu a trecut în clasa a cincea, cel de-al doilea într'a treia. Nici ointre aceștia nu-i seamănă vreunul! Sunt veseli, sburdalnici! Câte năzbății fac! Cât de liniștit fusese el! Se uită la mână și-și aduce aminte de vorbele unchiului Alexandru: Nici degetele dela mână nu sunt la fel.

În fiecare Duminică, Lia, cu bărbatul și copilul și Sandi cu nevasta, vin la părinți, de dimineață și rămân până spre seară. Mama se scoală cu noaptea în cap și 'ncepe a pregăti mâncările. Aleargă de colo-colo, ageră, par'că n'ar avea anii pe care-i are. Munca o întineresc. Privirile-i strălucesc, obraji i se rumenesc. Văzând-o, se bucură de mulțumirea ei...

Și, într-o Duminică, pe când ei stau la masă, în grădina, sub nucul cel mare, în zumzetul de albine, lor li se pare că aud sbârâitul unui bondar, care dă târcoale mesei. Urechile se ciulesc, privirile se întâlnesc, întrebătoare... Toți se uită împrejur și nimeni nu descoperă bondarul. Și sgomotul s'aude tot mai distinct...

— Trebuie să fie un avion! zise Vasilică Lipa. Cea dintâi a palpat înima mamei. Cum stătea în picioare, lângă scaunul ei gol și împărțea mâncarea, nu s'a mai putut ține pe picioare și s'a lăsat pe scaun. Privirile ei caută speriate în jur.

— El, ce-i, ce te-ai speriat? se miră Pavel Nedelcu, în timp ce toți se ridică și ies de sub nuc să scruteze zarea.

— O fi Miti, copilul meu! șoptește mama, și începe să tremure.

— El, Miti! zise nervat bărbatul. De câte ori trece un avion, Miti! Nu mai fii copil! Și, chiar dacă ar fi el, te sperii degeaba!

Sgobotul motorului s'aude tot mai puternic. Tatăl a ieșit și el de sub nuc, Mama, rușinată par'că, s'a ridicat și ea și s'a dus după ceilalți.

Cerul e curat ca lacrima. Sus, sus de tot, ochii au descoperit un punct strălucitor. E pasărea de oțel a Cerului, în bataia soarelui.

Și, deodată, ea începe să coboare, în cercuri mari, par'că ar depăna un fir de argint pe un ghem nevăzut... Crește și forma și sgomotul...

Mama nu poate privi în sus, în ploaia de lumină orbitoare a zilei, totuși încearcă de mai multe ori să deschidă ochii...

În toate piepturile inimile bat tot mai tare...

— E Miti! Miti! strigă acum toți.

Mama a închis ochii. Măinile i-au căzut de-alungul trupului. Și, dinlăuntrul ființei sale, îi izvorăște pe chip o lumină, ca a unui răsărit de soare. E surâsul mândru de mamă, care a învins frica, desnădejdea. E mândra de copilul ei... Îl simte aproape! Cine-i ea el? Stăpânul văzduhului! Se ridică până la cer...

Avionul s'a lăsat spre marginea cealaltă a orașului. Nici motorul par'că nu i se mai aude. Toți ascultă cu respirațiile oprite... Îl aude iar, s'apropie, sgomotul crește, ca fanfara unei vijeții năprasnice. Și trece ca o săgeată, peste casă, aproape atingând vârfulurile copacilor...

O clipă bătaie inimilor s'au oprit... L-au văzut aplecat oin carlingă, fluturând o batistă. El era, Miti!... Și când pasărea se întoarse, e mai sus, și tot mai sus, urcă spre cer, spre soare! E un punct, o scânteie, pălpăie și se stinge în infinit.

Răduca e tresărit. Roeste în jur. Toți urmăresc, ca în extaz, sborul pasării de metal, deși nu se mai vede. Ei totuși o văd, o văd cu ochii sufletului.

A trăit și el cutremurarea acelu sbor năprasnic, dar s'a desmeticit mai repede...

Miti! Miti! repetă el numele fratelui său și închide ochii, ca să se contureze mai bine, în mintea lui, imaginea fratelui mai mare. Imaginea s'a aprins departe, ca o scânteie, s'a apropiat vertiginos, crescând, a devenit uriaș!

Numele fratelui său capătă alt înțeles, altă amplasare! Miti e un erou! se gândește. Un uriaș cu nume de legendă!... Urcă până la cer, se ia la întrecere cu șoimii, răzbate furtunile... Poate, când coboară, aduce pe aripi, ca și ingerii, pulbere de stele.

„Părinții și frații lui și-au reluat locurile la masă și discută gălăgioși. Răd, țipă! Îi privește dintr'o fugă a privirii, iarba pornește încet spre fundul grădinii... A ocolit. Iarba și tufeile îl acopăr... Când ajunge în fund, sare gardul... A dispărut, neobservat. O ia pe Cuza Vodă la deal, apoi pe Pietrari. Duce pe suflet povara unei tristeți grele. Caută singurătatea, s'o soarbă ca pe o băutură miraculoasă, care-i va tămădui suferința...

Coboară cărarea spre părau, apoi urcă spre hugeag. E acolo o poeniță ascunsă, din care a primit de atâtea ori imensitatea cerului și-a ascultat vocile neauzite ale pământului. S'a înălțat spre cer cu trîlul ciocărilor și s'a lipit de pământ, ca de un prieten drag...

Când ajunge, se lasă în iarba și se întinde pe spate, cu mâinile sub cap; își trimite privirile în sus, în sbor de șoim. Cerul acesta, par'că i-i mai drag acum. Li mai drag și totuși dragostea aceasta se face mai tristă! Căci el nu are aripi să zboare! El nu va putea să trăiască niciodată, decât în amăgirea visului, emoția cutremurătoare a sborului visat, a înălțimilor stăpânite. El e legat de pământ, ca râmele și ca șerpii!

Ce destin tragic are omul! își zice el, înfigându-și unghiile în țărână. Să nu se poată deslipi de pământ! Să se târăe ca râmele!

Paradoxul frumuseții = Tinerețe =

(Urmare din pag. 1-a)

VIATA, analoge cu acelea ale existenței și vieții reale, concrete. Intre cunoaștere și existență este deosebirea și distanța dela conceptul abstract la obiectul concret. Aceiași deosebire între artă și înfrățit.

Spațiul ne oprește să dăm și alte precizări, care ne stau însă la îndemână.

Dacă, după cum spunem, valorile de existență, ca expresie a calităților de natură și structură a datelor existenței, sunt denumite și cu acest termen generic — frumosul, (esteticul), — după sfera de existență sau de viață la care ele se raportă, după natura lor, au și numiri speciale. Așa de pildă, în ordinea spirituală, avem valorile etice (morale) și intelectuale. Valorile etice la rândul lor pot fi sociale, religioase, naționale, umanitare, etc.; cele intelectuale de asemenea pot fi științifice, tehnice, artistice, etc.

O operă științifică sau tehnică desăvârșită, ca și o faptă sau operă morală remarcabilă, obișnuim a le zice: o frumoasă operă științifică, o frumoasă operă tehnică, o faptă (morală) sau o faptă frumoasă — după cum considerăm și numim frumoasă o operă de artă sau natura.

Stările fizice de existență superioare: sunetele (energie sonoră organizată) și combinațiile lor armonice, melodice și ritmice; lumina, colorile, strălucirea și infinițele lor modalități și combinațiuni; formele organizate ale materiei: proporția, simetria, echilibrul; acuratețea, transparența, mobilitatea (agilitatea), rezistența (duritatea), plenitudinea energetică (mecanică sau biologică); intensitatea energiilor sau extensivitatea materiei, etc., etc., reprezintă frumosul (respectiv esteticul) în natură fizică, adică valorile naturii fizice (respectiv biofizice), ceea ce considerăm a fi stările superioare de existență a lumii fizice sau biofizice.

Din cele mai sus arătate rezultă că frumosul (esteticul) nu este o valoare de sine stătătoare în afară de valorile date ale existenței, adică altceva decât sunt valorile fizice, intelectuale, etc., etc. c. nu este altceva decât denumirea generică a tuturor acestor valori, iar realitatea lui obiectivă o constituie chiar aceste diverse valori ale existenței. Iată așa dar în ce constă paradoxul frumosului: el nu există în chip obiectiv ca valoare în sine, în afară de valorile date ale existenței; și totuși există în chip obiectiv, întrucât el nu reprezintă altceva decât valorile date și reale ale existenței.

Cei mai mulți esteticieni, socotind dimpotrivă, că frumosul este o valoare în sine, autonomă, deosebi de toate celelalte valori ale existenței, au căutat veacuri de-a rândul și chiar milenii să descopere în ce constă ca realitate sau valoare proprie. Dar, după cele mai sus arătate, se înțelege dela sine că de himerică a fost toată această strădanie. Titanicele eforturi pe care le-a făcut mîntea omenească în descifrarea acestei sarade a filosofiei, atât de amăgitoare și în fond atât de simplă inspiră uneori admirație, altădată compătimire și adesea ilaritate.

Aceiași situație paradoxală a întretinut și mai întretine încă echivocul raportului dintre etic și estetic, considerate

ca două valori de natură deosebită, ba chiar incompatibile. În fond incompatibile nu sunt decât funcția estetică și cea practică a eticului. Altfel, între etic și estetic nu poate fi incompatibilitate, întrucât, cum văzurăm, eticul este chiar substanța, realitatea obiectivă a unei părți din ceea ce se numește estetic sau frumos, adică frumosul moral.

Se înțelege dela sine că simpla intenție (tendență) etică, nu reprezintă nici măcar valoarea etică în sine, căci intenția binelui, nu este însuși binele, adică valoarea morală; și cu atât mai puțin intenția etică nu constituie un factor pozitiv al puterii creatoare în artă. Eticul în artă, ca factor estetic pozitiv, poate participa numai la conținutul de valori al operei de artă. Și este o șansă rară a genului, creația reușită a valorilor etice în artă. Așa dar ceea ce nu convine artei nu este însăși valoarea etică, ci realizarea ei necorespunzătoare. Se știe că este cu mult mai greu de realizat în artă frumosul — implicit frumosul moral — de cât uritul, diformul, etc. Un portret urit îl poate face oricine, unul cu adevărat frumos nu-l poate face decât un adevărat artist. Dar aceasta este o problemă specială, despre care nu este locul să vorbim aici.

Mai sunt și alte confuzii grave cauzate de existența paradoxală a frumosului, și care au făcut totuși o carieră strălucită în Estetică, carieră care nu s'a încheiat nici astăzi, ba chiar a luat un nou avânt și se pare mai furios ca or.când.

Pentru că realitatea senzibilă, fizică, prin ea însăși și în mod primordial, în afară de utilitatea ce i-o poate găsi omul, este frumoasă sau nu, și direct utilă, nu este decât parțial și numai prin intervenția voinței și necesităților noastre, pentru că natura frumoasă o considerăm așa dar frumoasă prin ea însăși, prin natura ei obiectivă, și pentru că, de altă parte, faptul moral, dimpotrivă, are în chip primordial și prin mobilul său inițial și principal, o funcțiune practică și numai în chip secundar și lateral și o funcțiune estetică, iată de ce s'a crezut și să crede că este ioul, frumosul adevărat aparține numai realității sensibile nu și naturii morale, care e calificată frumoasă numai în chip impropriu. În fond ceea ce hotărăște, dacă ceva este frumos sau nu, nu este faptul dacă acel ceva aparține naturii fizice sau naturii spirituale, ci valoarea, adică dacă avem de a face cu o stare superioară de existență sau nu. Or, acesta poate fi cazul atât al naturii fizice, cât și al celei spirituale (morale).

Simțul comun nu greșește când o faptă, sau o atitudine morală, le numește și frumoase. Și nici artiștii nu greșesc când ridică frumusețea, valoarea estetică însăși a operelor lor, implicând și valorile morale, sau chiar făcând din ele fondul estetic, frumusețea principală a operei lor.

O altă confuzie a Esteticii și cea mai puerilă din toate, datorită aceluiași cauze mai sus denunțate de noi, este următoarea:

Intrucât în natura fizică, singura considerată, în mod greșit desigur, purtătoare de valori estetice, frumosul apare numai în formele sensibile exterioare, în aparențe, și intrucât aceste aparențe prin ele înșile nu îndeplinesc în mod

obișnuit nici o altă funcție decât cea estetică, s'a crezut că ceea ce trebuie considerat a fi cu adevărat frumosul, adică valoarea estetică propriu-zisă, autonomă, ar fi exclusiv aparențele sensibile ale naturii fizice. Dar ceea ce face frumosul nu este nici natura fizică prin ea însăși și nici forma aparentă, cu toată lipsa ei de alt scop, ci o anumită stare de existență a acestei naturi fizice, pe care o considerăm superioară, altor stări de existență ale ei, și pe care n'o putem constata decât în aparențele, la suprafața naturii fizice, și cu simțurile de relație. Numai această stare superioară a datelor existenței constituie valoarea, deci frumusețea lor. Dar aceasta poate fi nu numai atributul naturii fizice și al aparențelor ei, ci și al vieții spirituale ca realitate de fond a naturii umane.

- schiță -

Coasa, legănată în bătaia razelor de soare, reflectă sclipiri albe violete. Trecând pe sub pletele argintii ale sălcilor, din vadul morii, Valerie luă cărarea ce ținește, ca un chear, poala dealului.

Privirile îi alunecară deoparte și alta a cărării. Florile înălțau spre cer palmii albaștri. Altele își ascundeau sub umbrarul frunzelor ochii vineți, catifelai. Gândurile îi s'au oprit — câteva clipe — deasupra capului, ca un roi de albine, ieșit din coșniță, ca apoi să pornească la drum, avântându-se în sferă mai îndepărtată. Cumpăniră fără a putea pătrunde cum din gila năgră a pământului pot să răsară culori atât de gingașe?

Cântecul, desprins depe unde cristaline ale apei, e luat de frunzele sălcilor, care și-l trec dela una la alta ca și-l împărtășe în atmosferă, de unde e prins de urechea lui Valerie și fluturat, ca o mângâiere peste ramuri. Fredonând ușor, Valerie îngână sururul apei. Absent apoi la tot ce se petrece în afară de el, urcă, pe nesimțite, una după alta serpentinele, care încrustau dealul, ca nojițele dela opincă, piciorul. S'a oprit cu fața către sat. Casele oloage

sunt plecate într-o parte. Acozătorul de soare, reflectă sclipiri albe violete. Trecând pe sub pletele argintii ale sălcilor, din vadul morii, Valerie luă cărarea ce ținește, ca un chear, poala dealului.

Privirile îi alunecară deoparte și alta a cărării. Florile înălțau spre cer palmii albaștri. Altele își ascundeau sub umbrarul frunzelor ochii vineți, catifelai. Gândurile îi s'au oprit — câteva clipe — deasupra capului, ca un roi de albine, ieșit din coșniță, ca apoi să pornească la drum, avântându-se în sferă mai îndepărtată. Cumpăniră fără a putea pătrunde cum din gila năgră a pământului pot să răsară culori atât de gingașe?

Cântecul, desprins depe unde cristaline ale apei, e luat de frunzele sălcilor, care și-l trec dela una la alta ca și-l împărtășe în atmosferă, de unde e prins de urechea lui Valerie și fluturat, ca o mângâiere peste ramuri. Fredonând ușor, Valerie îngână sururul apei. Absent apoi la tot ce se petrece în afară de el, urcă, pe nesimțite, una după alta serpentinele, care încrustau dealul, ca nojițele dela opincă, piciorul. S'a oprit cu fața către sat. Casele oloage

obișnuit nici o altă funcție decât cea estetică, s'a crezut că ceea ce trebuie considerat a fi cu adevărat frumosul, adică valoarea estetică propriu-zisă, autonomă, ar fi exclusiv aparențele sensibile ale naturii fizice. Dar ceea ce face frumosul nu este nici natura fizică prin ea însăși și nici forma aparentă, cu toată lipsa ei de alt scop, ci o anumită stare de existență a acestei naturi fizice, pe care o considerăm superioară, altor stări de existență ale ei, și pe care n'o putem constata decât în aparențele, la suprafața naturii fizice, și cu simțurile de relație. Numai această stare superioară a datelor existenței constituie valoarea, deci frumusețea lor. Dar aceasta poate fi nu numai atributul naturii fizice și al aparențelor ei, ci și al vieții spirituale ca realitate de fond a naturii umane.

RADU I. PAUL

SIMION DUMA

Anii care trec în vis

(Urmare din pag. 5-a)

Mama le aduce aici ceaiul sau cafeaua cu lapte și covrigi unși cu unt, care au devenit prăjitura lor favorită. Mănâncă lacomi, și, printre sorbituri, își fură și câte un sărut.

Vorbesc vrute și nevrute, fericiți, uitând de timp și de lume și se trezesc că se lasă întunerecul. Intunerecul li-i complice și devin mai îndrăzneți.

Fereastra e deschisă, mama lucrează în casă și cântă.

Uneori începe să cânte Marilena, el închide ochii și-i pare că trăește un basm al copilăriei. Alteori glasurile lor se împletesc. Ea își lasă capul pe umărul lui și el îi cuprinde mijlocul.

— Spune-mi o povestel! îi cere ea câteodată. El îi vorbește despre copilăria lui, despre părinții lui, despre visurile lui și ea îl ascultă nemișcată. Când e lăpădat de el, îi ascultă numai bătaiele inimii.

După bacalaureat, el are timp mai mult și vine mai des... E vesel, e vorbăreț. Iubirea lor s'avântă, crește... Și, dintr'odată, devine altul. E trist, trebuie să-i scoată vorba cu cleștele din gură.

— Ce-i cu tine, Răducu? îl întreabă ea, gata să plângă.

— Nimic! răspunde el, cu gândurile în altă parte. — Văd că te-ai schimbat, poate nu-ți mai face plăcere să vii la noi...

— Nu! Nu! tresare el, îi ia mâinile, i le strânge de o dor, și privirile parcă îi sunt speriate și văd în ele un foc misterios.

Un timp! Apoi, se schimbă iar. Redevine cum a fost și mai aprins încă... Nu le-ajunge cât își vorbesc cât sunt împreună, și scriu scrisori pline de poezie, de focul iubirii lor. Și fiecare zi vine cu altă surpriză pentru că și iubirea lor e mereu nouă și tot mai plină de farmec.

Intro' o zi, pe când stau în cerdac și privesc odealul din față, smălțuit în culori minunate, în inimile lor tresare un dor de ducă, de hoinăreală.

— Vrei să mergi să ne plimbăm puțin în întrebă ea.

— Mergi! se ridică el, bucuros. Apoi zice, cu îndoială: Dar, te lasă mama ta?

— Cred că da...

— Îi spune mamei și mama o lasă.

— Numai să nu vă duceți prea departe.

Ies pe poartă emoționați. Obrăzii le ard... Puțin mai încolo de casa lor începe o cărare, care străbate o grădină de zarzavat. Apucă pe ea și, îndată, sunt pe malul unui mic pârâu care, puțin mai încolo, se varsă în pârâul Buciumeni. Malul e înalt, înalt ca pentru un fluviu, dar, în fund, apa e puțin, un fir, să-l sari cu piciorul. Cărarea coboară prin tufe și bălării. Ca puncte peste pârâu, e trunchiul unei sălcii răsturnată...

Coboară ținându-se de mână. Râd și sunt veseli. Sunt veseli, fiindcă sunt singuri. Parcă toată lumea e a lor. Aici e lumea lor, într'adevăr!

Coboară, urcă. El o sprijină, trupurile li se ating. Soarele arde, fierbințeala evaporă miresme din plante, buruieni, ierburi și flori; îi învăluie cu mirosul lor tare, îi ametește...

Ca să nu alunecă, el i-a înconjurat mijlocul cu brațul lui.

— Ce putere ai tu! îi zice ea și el se simte mândru, bărbat.

Niciodată n'a simțit dogoarea asta într'insul! Niciodată Marilena nu i s'a părut mai frumoasă. Simte o pornire năvalnică, s'o strângă, s'o lipească mai mult ce trupul lui, s'o contopească într'insul. N'au ajuns încă pe deal și o cuprinde într'o îmbrățișare năprasnică, sălbatică.

Privește cerul și simte tot mai puternică, chemarea tulburătoare a înălțimilor. Se sbat talazurile într'insul, îl clatină. Isvorăște și vede o forță nouă într'insul. Parcă lanțurile care l legau de pământ s'au rupt, au căzut.

Se ridică în picioare, alurit, nebun de bucurie. În ființa lui s'au desfăcut aripi. Ridică mâinile, se înalță pe vârful picioarelor, închide ochii...

Vibrează de emoție. Așteaptă... Prin frunzișul păduricii a suflat o adiere mai puternică și foșnetul i s'a părut un hohot de râs.

Tresare și se întoarce. Privește în jur, buimăcit. Frunzele se clatină și lui i se par ochi care râd. Râd de el, de neputința lui.

E tot pe pământ, prins ca într'un clește. Așteptarea lui e zăcănică... Nu se va putea ridica nici o palmă dela pământ!

În jurul lui, frunzișul hohotește. Nu mai poate ridică privirile, își lasă în jos și capul. Se îndoaie. Parcă i s'ar înmuia oasele și cade în genunchi, într'un hohot de plâns sec, de disperare...

*

Disperarea acelor clipe va clocoli mult timp în sufletul lui, făcându-l să sufere, să se sbuciume. Și-a dat seama că nu tot ce vrea, poate; că nu are altă putere, decât puterea unui om! E la fel cu toți ceilalți oameni: un rob al pământului, un înălțuit. Ce destin tragic!

Întrebări chinuitoare îi răvășesc sufletul. Și, când, obosit, acceptă că trebuie să se supue, îi apare pe frunte un nor de tristețe, pe care nimic nu-l va mai putea alunga. Din priviri nu i se mai destrăma aburul plânsului de-atunci.

Se oprește mai des și mai mult în fața icoanelor. I s'a încărcat conștiința cu o vină. Căci, atunci, a ridicat gând cutezător contra Acelui care le orânduise pe toate, în univers. În clipa aceea de nebunie și-a zis că Dumnezeu, după ce l-a făcut pe om, și-a dat seama ce minune realizase, i-a fost frică de el și l-a legat de pământ. Pentru o clipă, gândul acesta l-a răzburat și l-a mângâiat. Dar, mai târziu, a început să-i ardă sufletul și să-i alunge liniștea...

Venise smerit în fața icoanelor. N'a șoptit rugăciuni de pocăință, de umilință. Stătut în fața lor, gândindu-se la înfrumusețarea de altă dată ale credinței lui, la revoluțiile de mai târziu... O întreba pe mama despre Doamne-Doamne, despre îngeri, despre moarte, despre viața viitoare. Una câte una s'aprinde luminile în amintirea lui și sufletul îi e năpădit de o lumină blândă. Parcă a avut o rană în suflet și o simte cum se închide, nu-l mai doare. Apoi uită că a avut-o cândva...

Icoanele îl privesc blând, ca altă dată. Din lemnul lor isvorăște iar lumina de nimb, care se împărtășe în casă, învăluie lucrurile, pereții.

Ființa i-a fost plină de nedumeriri, de întrebări, ca o grădină neplătită de bucurii! Au venit îngerii și au plăt-o. Și florile cresc iar, sub sărutul soarelui și mireasma lor îmbătătoare se înalță spre cer ca fumul de tămâie...

Zilele îi sunt iar luminoase... Parcă mai luminoase ca în trecut. A fost senin, a venit ploaie, furtună, s'a făcut iar senin și după ploaie cerul e mai curat, ca lacrima. Așa și viața omului...

La Marilena se duce la fiecare două zile, când nu-i acasă tatăl ei.

Odată cu venirea primăverii, întâlnirile lor s'au umplut de alt farmec... În ochii ei licăresc flăcări catifelate. Când vine, o găsește așteptându-l la poartă. Îi ia pe furis mâna. În atingerea ei, el simte un tremur, ca o înfiorare. A devenit îndrăzneț și lui îi place așa. Când rămân singuri, ea sare întâi și-l sărută.

După Paști, când se face cald, pot sta afară, în cerdac. Perdeaua de lejeră de pe acoperși a început să înverzească, crește și se lasă în jos.

lor li se pare că ascultă un imn cântat de heruvimi, pentru logodna sufletelor lor. Îl ascultă înfiorați...

El i-a despletit părul de aur. Se joacă cu el și o privește ca într'un vis.

— Unde te gândești? îl întreabă ea.

— Unde mă gândesc? La tine!

— Râd. Aceasta-i iubirea: sau râs, sau plâns.

— Mă vei iubi întotdeauna? îl întreabă ea.

— Cât voi trăi!

— Și când ne vom despărți?

— Atunci, oacă se va putea, te voi iubi mai mult.

Imi va fi foarte greu fără tine...

Tace, ca și cum l-ar fi crezut. Apoi, cum stă culcată pe brațele lui, se ridică și-l privește în ochi.

— Când vei pleca la Universitate, la Iași, o vei întâlni pe Riri...

— Riri! repetă el numele și nu-și poate stăpâni o tresărire, pe care ea o simte. Ți-am spus doar ce-a fost cu Riri... Riri s'a măritat...

— Să nu stai la mama ei... Îl roagă ea, înfrustrându-se, gata să plângă.

— Dacă nu vrei tu, n'am să stau, cu toate că nu-i nici un pericol...

— Nu vreau! Nu vreau s'o vezi în fiecare zi...

— Ești copil. Sufăr destul și așa, când mă gândesc că va trebui să ne despărțim pentru un timp... Pe Riri n'am iubit-o! Pe tine te iubesc, mult, mult...

Și-a lăsat iar capul pe brațele lui. El o sărută; apoi privirile îi alunecă pe trupul ei, culcat pe iarbă, lângă el... Cum stă întinsă, sub rochița subțire, liniile corpului apar vii, bine conturate. Mișcă mâna... Ea a simțit mișcarea lui și așteaptă...

Mâna a atins întâi genunchiul... s'a așezat pe el ca o pasăre obosită.

— Imi dai voce, Marilena... Așa vrea să te vad, ai un corp minunat... să-l vad... să-l port în sufletul meu... cât l-am visat... cât m'a chinat obsesia lui... Imi dai voce...

Nu-i vine să-și creadă ochilor! Nu poate fi realitate! E vis! Ce vis tulburător!

Privirile i s'au încetșat. Dar s'apleacă, buzele lui ating trupul gol, se poartă pe o icoană. Îl sărută odată, de zece ori, îl sărută mereu... l-ar săruta până la sfârșitul lumii...

Își dă seama că nu-i vis. Inctel cu inctelul, privirile i se limpezesc. Furtuna din ființa lui se liniștește. Și ceea ce a crezut că-i numai un vis, e tot în fața lui: Marilena, așa cum o văzuse de atâtea ori numai în visurile lui nebunești... Și, dintr'odată, îi veni în gând, că ar putea fi cineva ascuns pe undeva, că va putea să o vadă! Nu se gândește că nu-i permis ceea ce face! Se gândește că Marilena e numai a lui, a lui, comoara lui, că alți ochi nu trebuie să vadă ce văzuse el. Și trage rochița înapoi, spre genunchi...

Marilena a deschis ochii... Așa acum el îi vede lacrimi în ochi... Crede că plânge, fiindcă a supărat-o, a jignit-o.

— Iartă-mă! se scuză. Am fost nebun...

Ea se ridică, îi ia mâna și, înainte ca el s'o poată opri, i-o sărută...

— Jură-mi, îi cere ea, chiar dacă vei mai iubi pe alta, tot pe mine mă vei iubi mai mult... că, la urmă, tot eu voi fi soția ta...

— Îți jur! zice el și-i sărută ochii înlăcrămați.

— Să mergem. Mama ne-așteaptă...

S'au ridicat. Soarele a coborât după deal. În poeniță e întuneric bine... Afară e încă lumină, dar, din văzduh, a început să se cearnă cenușa înserării. Pe după copaci, prin tufișuri, se mișcă umbre misterioase...

Pe cer licăresc primele stele.

Merg, fără să-și vorbească, căci, peste sufletele lor, care au trăit revelația cea mare a iubirii, se lasă o tristețe tot mai grea, neînțeleasă.

Fragment din romanul „Casa amintirilor”.

MIHAIL ȘERBAN

Plecarea în legendă

Avea flăcăul ochii de arșiță
Și frunte luminată: o poiană
Cu soare'n cimbru și cu romanită,
Câmpie lină, largă, moldovană.

Și ramură de rugă și de vânt
Creștea din întinericuri să-i dea
Răcoare verde, plâns binecuvânt
Și bani de cele nouă vămi — o stea.

De aur păsări peste el, rotunde,
In sbor plecat și aripi de mătăsu; —
Pierdut, pierdut, cu fața către unde
Flăcăul sta cu ingerii la masă.

Și-au fost, când toate se'nneacă în fum,
Genunchii noștri fără de alin,
Iar albul chip abia că-l mai văzum
Urcând ca un strălîmpede amin...

Odesa, 18 Oct. 1941.

TEODOR AL. MUNTEANU

Note italiene

„Geniul e copil și nebun, și e geniu pentru că are curajul să fie copilăresc și nebunesc, și nu poate să facă nimic pentru a nu părea uneori ignorant sau idiot, mirându-se de orice și fiindă logosuri lipsite de simț comun.

Dar i se întâmplă adesea geniului să întâlnească acele o miraculoase în care pare că Dumnezeu vorbește prin gura lui, în care totul e lumină, totul se deschide, totul e limpede și armonios, ca apa unui fluviu senin, — acele ore în care sufletul devine foc asemenea focului, aer asemenea aerului, dragoste asemenea dragostei, acele ore în care, printr-o misterioasă nebunie, totul e cu puțință și totul e sfânt, și nu mai știi spune care e lumea și care e inima ta”.

Cuvintele sunt ale lui Giovanni Papini. Elogiul misterioasei nebunii încheie paradoxal un capitol din arhivele copilăriei sale, astăzi, „Un uomo finito”, (Un om sfârșit), capitol început sub forma unei sarje la adresa acelora care socot „geniul” drept forma cea mai elogioasă de considerare a unui ins.

— „N'ai băgat de seamă, interpelează drastic Papini pe posesorii mentalității acesteia atât de răspândite, n'ai băgat de seamă, coțofene rău-cobitoare, că geniul este marfa cea mai comună care se găsește la bazarele și iarmaroacele oamenilor?... Geniul, „imbecilli miei”, aleargă pe străzi, în toapă locuințele, inundă cărțile, emana din toate gurile, debordează din cărciumi și cafenele?”

— Ce băiat de geniu! Păcat că nu prea are gust să facă nimic.

— Asta e un răufăcător, un intrigant, dar ce geniu!

— Vorbește la porcărie cu dușmanul: de acord. Dar nu poți nega că este un geniu.

Acestea sunt discursurile care se aud în fiecare zi, în Italia, pe toate trotuarele, în toate casele și cafenelele în care se întâlnesc așa zisii intelectuali”.

Sarja are valoare nu numai pentru Italia anului dinaintea războiului când a fost scris „Un uomo finito”. (Nu ne îndoiim că, între timp, lucrurile se vor fi schimbat). Nici-o experiență puternică, vitală, de măsură celei fasciste n'a schimbat în România concepția aceasta burta-verzistă. Impreciația lui Papini are aici o realitate mai actuală decât când, astăzi când, deși „este timpul faptelor și nu al vorbelor”, sfânta, goala, nerușinata retorică de ocazie se mai practică încă, cu furie.

„Vă întreb încă o dată: — somează Papini — cine nu are geniu la noi? Chiar și cei care n'au nimica, au geniu. Chiar și politicienii, chiar și jurnaliștii”.

„Fie spus deci odată pentru totdeauna: cine îmi spune că am geniu, mă ofensează. Cine îmi spune că sunt un om de geniu, mă îndurerează.

„Reneg geniul vostru, izbutnește Papini, și-l asvârli odată cu jurnalele'n latină. Vă spun clar: pentru mine nu e altceva geniu, decât gradul sublim al mediocrității”.

Și totuși, același Papini a scris rândurile apologetice, străbătute de fiorii „misterioasei nebunii”, cu care ne deschidem rubrica.

Pentru Dumneata însemn aici această ambivalență de atitudine, această probă de poziții alternative, această oscilație între ironie dureroasă și extaz romantic, care caracterizează orice natură adâncă de artist lucid și sensibil.

Pentru Dumneata, Prietene recenziat, care întrebai mai deunăzi, cum poate autorul a acestor rânduri, semna în același timp sarja „bun-simțismului” (vezi *Universul Literar* No. . . .) și poemele „misterioasei nebunii” pe care le descopeam în ele însele paradoxale, începând cu cuvintele avare în spuse și risipitoare în înfelesuri ale titlului!

Adu-ți aminte de cele două naturi ale oricărui scriitor, care dacă nu poate totdeauna exclama cu Faust: „zwei Seele wohnen, ach, in meinem Brust!”, poate să se închine geniului svârliit cu ziarele în latină.

DECLARAȚIE DE STIL

Același Papini, în al XLVIII-lea capitol al aceluiași celebru tratat de faustism, face următoarea „avertizare de stil”, scrisă și subscrisă olograf, sub ochii oficiali ai zefarului care i-a făcut proces verbal.

„Eu nu scriu ca să fac bani, nu scriu ca să mă împodobesc, nu scriu pentru a cocheta cu fetele moaște sau cu oamenii grași, nu scriu nici ca să-mi pun pe pălăria neagră zdrențuită, carnavalesca ramură de laur a faimei urbane. Scriu numai pentru a mă dezertă — pentru a mă dezertă în sensul cel mai de hazna care vă poate trece prin minte, o deucate imaginații de baritoni în recreație. Nu spun, băgați de seamă, pentru a mă elibera, cum spune pletosul vostru erou eponim, sublimul filistin Wolfgang Goethe, consilier intim al Duceului de Weimar și al sufletului prometeilor reabilitați.

El se elibera cu tragicele frivolități ale unui Werther, cu debile disperări ale unei îndepărtări voite, și produsul acestor eliberări se potrivea pe scrinurile frumoaselor sentimentale vestejite, și la căpușile viitorilor sinucigași, ca o jucărie mortală brodată cu toate contrapunțele literaturii mediocre.

Eu, dimpotrivă, mă dezert, și înțeleg dezertarea cu cele mai plebeice și gastrice sinonime: înțeleg scuipatul care sare din fundul gurii mele arse, și care sboară ca prin farmec într-o împrăștiere înfinită, pe toate obrazurile pe care le-aș palmui demn, — înțeleg vomitarea fieriei pe care mi-a strecurat-o în sânge spectacolul vieții noastre, — înțeleg scurgerea puroiului de acolo, din plăgile și coșurile și buzonii imoralei mele personalități, expuse molipsirii celor mai frecvente lazarete. Nu, domnilor! nimic suav, vă avertizez, nu va ieși din gura mea în cursa ei pe hârtie”.

Și iată totuși, în „autoportretul” care deschide cartea, suavitatea rememorațiilor copilăriei:

„Eu n'am fost niciodată copil. N'am avut copilărie.

Calde și blonde zile de îmbăbătare copilărească; lungi seninătăți ale inocenței; surprizele descoperii zilnice a universului: ce s'au făcut?”

Nu desigur, nu poate fi vorba de poză, în „declarația de stil”. Ceace se simte la Papini mai bine ca orice este autenticitatea. Și prima atitudine și ultima, sunt sincere. De vină pentru deosebirea dintre ele este numai natura alternativă, intermitentă, duală, a scriitorului. Intre violentă și suavitate există nota comună a non-mediocrității. Și asta e de-ajuns ca să-i asigure și unitatea și nivelul.

SORACTES

Colindătorii...

Cin' mi-a bătut în ușa în noaptea de Crăciun
De m'a adus cu fruntea lipită de foreastră?
Este aceeași casă cu miros cald de fân
Și-un fir de grâu cât palma sădit cândva în glaștră.

Icoana stă tot colo, pitită sub ștergar.
S'a afumat de vreme și magii trec în ceață...
De-afară mazăricea îmi bate'n geamuri rar
Și degete de aur m'ating din nou pe față.

Stă undeva ascunsă copilăria mea:
Pitici cu barbă albă colindă prin omăt.
Și'n fund de uliți cerul pogoară plin de nea
Cu glas de ingeri, Leroi, cu clopoței și tot.

Cum se asvârle noaptea în volburi de văpaie
Și cum afară'n cepe colindul meu străbun.
Deschid în lături genul să-mi intre în odaie
Fășii de cer și glasuri din noaptea de Crăciun.

AL. RAICU

Cronica plastică

Expozițiile dela Dalles

Trebuie să cer înainte de toate scuze, pentru articolul acesta scris în grabă, ca să poată apărea la timp.

Intre două belele, ce mă în în loc, tipărirea a două cărți, am găsit o clipă liberă să mă reped să-mi desfat ochiul.

Ce admirabilă, ce frumoasă îndelnetnicire e pictura! Mai ales când îți dai seama că e de grea, cât de ingrată și migăloasă e tipărirea unei cărți...

Ori cât vor sări în aer unii dintre cei ce vor citi aceste rânduri, nu mă pot împiedica să spun că toți patru expozații de la Dalles au calități de pictor, chiar și cei cu care nu mă împac, cu a căror pictură nu am afinități, d-ni Schweitzer-Cumpăna și Isachie.

Domnul Dem. Iordache este desigur, cel mai de preț dintre dâșii. Sunt două prea frumoase figuri, un băiețel pe fond verzui și o fată imbrobodită care-mi par extrem de reușite. Anumite scene de vor front, precum e una, în dreapta în fund, chesoane și tunuri pătrunzând în goana într-un oraș, un francez ar zice „c'est enlevé”. Domnul Iordache e un incontestabil mănuitor al pastei.

Ce mă supără în pictura d-lui Schweitzer-Cumpăna, este punctul de vedere, din care se fixează domnia sa, pentru a picta un tablou. Domnia sa cauză efectul, este o veche reminiscență a școlii müncheneze ante-belice, precum și a dezastrelor create de Ipolit Strâmbu prin prea cunoscutele sale efecte de lampă, imitate și gustate de un public nepretențios. Mă grăbesc să spun, că socotesc cu mult superioară arta d-lui Cumpăna față de aceia a defunctului Strâmbu.

Înainte de toate, domnia sa posedă o materie, cam murdară,

cam amestecată cu un supărător maron închis în umbre, dar care totuși există. E un chei luminat de soare cu un pom în prim plan, un tablou modest (de obicei tablourile modeste vorbesc mai mult) cu un vapor ce vine, un cargobot. E frumos pictat, după umila mea părere.

Cât despre d. Isachie, mă desbăr de antipatia ce mi-o provoacă felul d-șale de a picta, pentru a găsi calități, nu de lepădat în portretul domnului brun ce stă pe scaun, ținându-și pălăria cenușie pe genunchi. În două portrete masculine, cum e acest domn și marchizul Merry de Val, d. Isachie arată calități de pictor academic dibaci. De fapt, pentru publicul salonard e foarte potrivit, să știi că are unele acorduri delicate de ton pe cari în vestitul salon al artiștilor francezi din Paris nu le găsiți și unde — de ce să n'o spunem — pictura oficială face ravagii mai serioase decât la noi!

Ceace nu-i iert d-lui Isachie, sunt albicioasele dumisale naturi moarte și peisagi, care îmi amintesc prea mult pe defunctul Aricescu, zis și „ariceață”. Șugubeții prelindeau că obține acea bravare scâldând întregul tablou într-o vaporoso-romantică ceață, cu ajutorul iaurtului!

De fapt, nu ne interesează cu ce se face un tablou, și gluma o povestesc numai ca să mă descrețesc frunțile, căci dacă, întrebându-mi iaurtul sau alt asemenea aliment (atât de rar în zilele noastre) realizari un bun rezultat, n'am, Doamne, nimic împotriva.

Aș fi dat mult să văd un portret al iubitelui nostru Mareșal lucrat nu de d-nul Isachie, ci de pictorul Eustațiu Stoenscu, vestitul nostru portretist. Acesta pe care ni-l dă d. Isachie este numai onorabil.

Și acum „pour la bonne bouche” un foarte interesant debut, poate cel mai interesant din acest an, să nu mi-o ia în dume de rău că am lăsat-o la urmă, dar când ești tânăr, așa cum e domnișoara Coca Meșianu, frumos este să treci după ceilalți, nu să vrei să stai în frunte, chiar dacă îi depășești cu unele calități!

Domnișoara Meșianu este, desigur, o pictoriță rafinată (fiind femeie, era greu să fie altfel!). Sunt acorduri de un lirism pictural prea frumoase. Aranjamente de gust, obiecte alese. Este un tablou remarcabil de d. Zambaccian — se putea să nu observe, ce e mai bun, ochiul acesta de vultur în alte picturi — o fetiță cusând într-un fotoliu, care e îmbinat cu măestrie! Dar... și acum o să-i pară rău, domnișoarei Meșianu, dar tot trebuie să i-o spun, este o anumită inconsistență în tablourile dumisale. O fac atență ca să și-o poată înlățua. Maestrul necontestat Lucian Grigorescu, profesorul domnișoarei, este ca toți maestrul și o îndrăcită patriă de încercare. Pentru că domnia sa i-a dat elevii îndrumări izvorite dintr-o ȘTIINȚA obținută de d-șsa DUDA MULȚI ANI. Dar... domnișoara Meșianu nu știe că aparenta „inconsistență” a lui Lucian se datorează unei picturi și unui desen uscat, foarte migălos în începuturi. Dacă îmi dai voie să-i dau un sfat prietenesc, să pună mai multă bază pe construirea tabloului, mai puțin pe acorduri minunate de culoare, până când n'a obținut soliditatea unui desen serios.

Sunt convinsă, când va posedă elementele ce-l lipsesc acum — nu în toate tablourile — va fi una din cele mai bune ale noastre pictorițe și ca atare merită să fie serios încurajată.

DINU PILLAT

LUCIA DEM. BALĂCESCU

Note germane

CREDINȚELE POPORULUI GERMAN

se asemănă foarte mult cu ale noastre.

Richard Beil, în a sa *Deutsche Volksglaube* (von Seelens, Haas und Ackerleut, von Glaube und Brauch von Sage, Wort und Lied des deutschen Volkes) în Editura Deutsche Buch-Gemeinschaft Berlin, pune la dispoziția doritorului de așchiere în etnologia germană un foarte bun acatuit manual.

Cu prilejul noului an credem că l-ar putea interesa pe cenzorul acestui rudnic să aie câte ceva despre mersul lucrurilor în calendarul rusuc și germanucului, căci de felul cum se prezintă fiecare sub aspectul meteorologic, țărănul nemșter leagă anumite nădejdi și certitudini ale existenței sale laborioase.

Cade anul în zodia soarelui, va fi un an de bucurie.

Dacă lanuarie nu este aspru, primăvara și vara vor fi roditoare.

Ferească însă Dumnezeu de un Ianuarie cald, căci dacă n' Ianuarie se văd țânțarii, țărănul va rămâne fără de hrană ianuarie și cum va fi iulie. Dacă noaptea Anului Nou e umșușia și limpede, e semnul unui an bun.

Februarie faulm anulii, e și mai puțin de semne: Unu țărăn și e mai plăcut un lup înămând în câmp decât un lucrător în camășă, — căci cum e Faurul, așa și August. Un Februarie cald e semnul unui April cu ger și zăpadă. Ciocăria trebuie să cânte în Februarie, fiecă e a dragostei sau a durere, Sfântul Matei, rupe ghiata, — dacă n'o are și-o face. După Sf. Matei, nici chiar vultura nu se năcumentă să treacă peste ghiată.

Pulbere n' Martie, frunză și iarbă, — Martie zăpadă, jale n' ogradă. Poate'n Martie, — vară țara binecuvantare. Martie uscat, April umered, Mai răcoros, umpu hamparu și becu, și-aduc mult fân. — De Bună-Vestire rândunica își vine în fire.

Fulg: în April, flori în Mai. Un April rece și umered face hambaru și poobocul p.m. Tună'n April, starștu, brumei. April uscat nu-i pe placul țărănului, — ploaia de-April, bucuria lui.

Rouă de Mai, iarbă pe plăi. Geruri de Mai, oaspeți nepăcuți. Trei Mai e un lup, șapte Mai șarpe; după Servatius, nici un fel de geruri nu-s. Rou de albime în Mai prețușește cât un stog de fân, dar rou în Ciresar nu-i nici cât stertul de car.

Bate'n Iunie vânt de nord, grâu fi-va puțin de rod. Ciresarul ptoios în tot locu, golește hambaru și polobocul. Dar un Iunie umered și cald îl îmbogățește pe țărăn. Cum e floarea de soc e și floarea de vie.

Cum încep zilele'n Cuptor, așa și ia sfârșit fi-vor. Când vine'n zodia leului vara, soare'e frige ca para. Cine nu iese cu grebia când te'nțeapă tării și țânțarii, va umbra iarna cu funia după fân de vânzare. Ceace Iulie și August n'au putut, Septembrie lasă nefăcut.

Cum este August așa va fi Faurul. Dacă în August cele dinăi săptămâni sunt fierbinți, iarna va fi lung timp albă. Soare în ziua de Înălțare a Maicii Domnului înseamnă bogăția viului.

Furtună'n Septembrie înseamnă zăpadă în Faur și Marte, dar și crame nedesarte. Țărănul ține mult la ploaia din Septembrie. De Sfânta Maria Mică nu mai vezi o rândunică. Multă ghindă, multă zăpadă.

Octombrie cu ger și vânt, Ge-nar și Faur calde sânt. Păsări grase și grași burșuci, nici o gri-jă să nu duci. Frunză multă pe stejari, — iarna fi-vor geruri mari.

Totdeauna Maiul e cum a fost

Noembrie. Tună'n Noembrie, stăpâne, — semn e de bune grâne. În Noembrie pomi în Loare, semne rele anul are. Sfântul Martin iubește focul în cămin. Zăpada de Sfântul Andrei, de cu seară, nu va fi grâu nici seacă.

Decembrie posomorît, nu va fi anul urit. Cum este Undrea, și Ciresarul. Crăciun verde, Paște alb. Noapte clară de Crăciun, anul fi-va foarte bun.

Par naive, dar sunt pline de înțeleaptă experiență veche aceste zicători țărănești.

De alfel traduceră stîrbește și aici din farmecul distihului sau al strofei populare.

Bineînțeles, observațiile meteorologice valabile pentru țărănul

de ură nobilă împotriva dușmanului etnic.

Catehismul kleistian este valabil și astăzi, pentru orice nație afiliată în situația Germaniei de după 1805.

O mostră și un îndemn:

Intrebare: — Spune-mi, dară, fiul meu, dacă un cuceritor strein distruge o țară: are cineva dreptul, oricine ar fi el, să o restabilească?

Răspuns: — Da, tată, așa gândesc.

Intreb: — Cine are acest drept, arată-mi.

Răsp: — Oricine căruia Dumnezeu i-a dat două lucruri: Buna voință pentru aceasta și puterea să o îndeplinească.

Intreb: Intr'adevăr? Poți să mi-o dovedești?

Răsp: — Nu, tată; nu mi-o cere.

Intreb: — Atunci ț-i-o dovedesc eu.

Răsp: — Nu ț-i-o cer, tată.

Intreb: — Dece?

Răsp: — Fiindcă se înțelege dela sine.

Intreb: — Bine! Cine este atunci, în Germania, omul care are putere și, deci, și dreptul să restabilească hotarele patriei?

Răsp: — Francisc al doilea, bătrânul împărat al Germanilor.

(Capitolul V, Despre restabilirea Germaniei).

RECOMANDĂM IUBITORILOR

de literatură bună germană cărțile de vers: Kurt Kluge, *Gedichte* (Editura Adolf Speemann Stuttgart), Franz Tumber, *Anruf* (Edit. Albert Langer-Georg Müller München); povestirile: Wilhelm Schäfer, *Winkelmanns Ende* (Edit. Alb. Langer-g. Müller München) și Friedrich Griese, *Die Wagenburg* (Edit. ibidem); romanele: Herbert von Hoerner, *Der graue Reiter* (Edit. Adolf Speemann Stuttgart), Erik Reger, *Kind der Zwielichts* (Edit. Rowohlt Stuttgart), Hans Kaemper, *Daniele Dorer* (Edit, ibidem), Rudolf Brunngraber, *Zucker aus Cuba* (Edit, ibidem), Nikolaus Schwarzkopf, *Der Feldhäfner* (Edit. Albert Langer-Georg Müller München) și cartea de artă: Willi Drost, *Das Jüngste Gericht des Hans Memling in der Marienkirche zu Danzig* (Edit. Anton Schroll Wien).

TRAIAN CHELARIU

Oamenii timpului actual sunt din ce în ce mai refractari literaturii. Nevroza, incertitudinea, provizoratul în care trăim, ne-au făcut aproape să uităm voluptatea lecturii.

Chiar în clăpele în care căutăm să scăpăm de sub obsesia evenimentelor, nu ne mai refugiem în literatură, ci mai degrabă citim reviste umoristice sau ne ducem la teatru ușor și la cinematograful.

Literatura pretinde cititorului o anumită concentrare, interiorizare, reconstituire imaginativă. Dimpotrivă: revista umoristică, spectacolul frivol, filmul nu ne solicită nici un efort de colaborare, recreând pur și simplu.

Dar nu numai publicul timpului actual pare să se dezintereze tot mai mult de fenomenul literar. Scriitorii înșiși încep să dea dovadă de sterilitate, ilustrând elocvent dictonul: „Inter armae silent musae”. Și totuși, în preajma acestui sfârșit de an — tulburare și haotic — a apărut o carte rară: „Întoarcerea în timp” de Ionel Teodoreanu.

Este o carte de aduceri aminte, fermecătoare și emoționantă prin magia evocărilor sale.

„Încercă să nu mor, dându-mi bătăia inimii, din nou, copilăriei,

„Întoarcerea în timp”

tinereții și acelora care s'au o'gândit, chiar și o clipă numai, în fîntă mea de abur, umbră și lumină.

De aceia, noaptea mă despart de drumul vieții înspre viitor, veghind la masa mea de lucru, aplecat asupra timpului. Alt văz și alt auz încep odată cu lumina lămpii, în afund de noapte și singurătate. Tot ce-a fost odinioară, iarăși e, cum bate din adăne de mare clopotul cetății scufundate, cum cade din înalt de noapte steaua ce luce!

Și cât de frumoase spunea autorul intr'altă pagină:

„Scrisul nu-i decât lupul cu moartea și unora victorie asupra ei”.

„Lămpile vieții”, ael poem minunat, cu contururi de taină și adâncimi de poveste; „Slugile noastre”, excelând în portrețuri expresive și savuroase; „Prietenii noștri, câinii”, a căror prezentare capătă o semnificație impresionantă — sunt popasurile autorului, în amintirea timpului trecut.

Dincolo de episodul miniatural, povestit cu o spontaneitate

și căldură înduioșătoare, simțim nostalgia gravă, înfiorare stranie a autorului, rămas singur, pe malul depărtat al unei alte vârste.

Cartea se întregeste cu evocarea sugestivă și mișcătoare a trei figuri din „dulce Târgul Ieșului”: Topârceanu („Melancolie”), Mihail Sadoveanu („Popasul printre oameni”) și Matei Cantacuzino („Melancolie”), Mihail Sadoveanu („Popasul printre oameni”) și Matei Cantacuzino („Un boer moldovean”), conturându-se pentru câteva clipe, în lumina „lămpii întoarcerii în timp”.

Intregul volum este de o puritate admirabilă, reluând timbrul emotiv din „In casa cuibilor”.

Statuia lui Schiller, după Thorwaldsen

din Germania nu se potrivește, întotdeauna, cu cele ale piugarului nostru. Nu e mai puțin adevărat că agricultorul, oriunde și-ar cultiva ei brazda, manifestă aceeași mentalitate de statornic apărător al datinei.

Știu, din proprie cunoștință, că plugarii nemși cari au trăit, peste o sută de ani, alături de țărani români din Bucovina, au adus anumite corecturi calendarului lor agricol, adoptând, în mare parte, dictonul folk-ului local. Și așa nu e de mirare că distihul:

„Tut der Schnee nun Dache reichet, [chen Hat das Jahr nur gute Zeichen”

corespunde a'doma celui românesc:

„Iarnă grea, zăpadă mare
Semne bune anul are”.

HEINRICH VON KLEIST

a scris, între alte eseuri, și un Catehism al Germanilor, redactat, după spaniolă, pentru uzul copiilor și al adulților (Katechismus der Deutschen, abgefasst nach dem Spanischen, zum Gebrauch für Kinder und Alte).

În cele 16 capitole ale acestui catehism, — care, adaptând cele ce se pot adapta, se potrivește de minune Germaniei național-socialiste, — zbuicumatul Kleist vorbește despre dragostea de patrie, despre dușmanul ei de moarte, despre restabilirea frontierelor țării, etc.

Formal, cele 16 capitole sunt 16 dialoguri scurte între un tată și fiul său. Nu logica rece, și nici alte raționamente dialectice, sunt mijloacele cari dau dinamism întrebărilor și răspunsurilor, ci un sentiment ireductibil

Formal, cele 16 capitole sunt 16 dialoguri scurte între un tată și fiul său. Nu logica rece, și nici alte raționamente dialectice, sunt mijloacele cari dau dinamism întrebărilor și răspunsurilor, ci un sentiment ireductibil

O TRĂDARE ÎN ANUL 1462

Fragment din „Viața Basarabilor”

de OLGA GRECEANU

Privirea Comisului Gherghina era aprinsă, întărită, ca a unui om băut. Nu se găsea oare nici o mână să netezească crețurile frunții lui? Așa îi e sortit să fie din neașteptate zile de azi, mereu crunt, mereu tăcut? În rădvanul ce-l duce de la Stoiceni la Târgoviște în dimineața asta călduță de Noembrie, s'ar putea crede singur, căci Jupân-ța Neaga, în dreapta lui, nu îndrăznește, nici să vorbească, nici să învoacă capul, nici să sufere. Știa Jupân-ța că atunci când obrazii Comisului, sunt aprinși, nu e semn bun. Nu semn de boală, dar semn de o mare taină pusă la cale, tană pe care ea nu o cunoaște.

Din când în când, Comisul Gherghina îndemna surugii: „Ei, mai lute!”

Mai lute. De ce? Nu mai aveau mult până la Cetatea Târgoviște și nici nu sunt întârziți. Drumul de la Stoiceni până aci l-au făcut într-o iuteală neobișnuită sub cele șase-sprezece ropote grele ale armăsarilor, dar desigur neînștețată de mînți Comisului avea nevoie să fie potrivită în iuteală, în zgomot și în zguduirea de fugă rădvanului. Trebuia să simtă sub roți cum bubuie pământul, cum se ridică praful în urma lor, cum se leagă frunza îngălbenită și poate cade, smucită de pe crenguță de vârfel aerului.

Nu se potrivea desigur pentru fierberea minții lui, înfășurarea liniștită a dealurilor ce străbateau, iarba părguită, plăcuta căldură a soarelui de Noembrie, nici aerul proaspăt, cerul senin, nici lângă drumul alb de praful, încoace a necare de șuvițe de ape peste albia albastră, a Dâmboviței.

Ochii Jupân-ței Neaga se pîmbau însă peste pajiste, peste spinările caprelor întăziate pe câmpii, pe cer, pe tufșuri, pe pomii fără frunze, pe crenguțele pe care cripeau vrăbii, înghemuște între uțițele frunze galbene, ca niște negre ghiomotoace. Dar privirea Comisului nu se oprește pe pajiste, nici pe cer, nici pe pomii. Ele merg departe, peste suflarea ce-l înconjoară, peste coamele calilor, peste vârurile urechilor lor ciușite, merg să întămpine spre zare o știre ce trebuia să vie de cincisprezece zile și care poate nu va veni niciodată.

Știa Comisul Gherghina că de cum va ajunge la Curtea Domnească, boerii toți îi vor ieși înainte și-i vor întreba șoptit:

— Ei, ce știi?

Și va trebui să le răspundă: „Nu știu nimic”.

A roșit tare, fără să vrea: „Nu știu nimic”. Jupân-ța a ridicat capul, a așteptat. Credea că va vorbi, dar gândurile sârmanuți Gherghina, temerile, zbuciumul, toate s'au adunat într'un greu oftat ce s'a pierdut peste uriașul inveliș al aerului.

Tocmai când rădvanul bubuia pe podștel de lemn de la intrarea în Cetatea Târgoviștei, Gherghina trecându-și, amândouă palmele peste obraz, a murmurat: — „Ar fi groaznic!”

Au ajuns. În curtea palatului domnesc, toți boerii erau adunați. De cum a intrat rădvanul lui Gherghina în curtea bovăntă, boerii s'au desăcut din roata ce făceau cu Jupân-țele, au alergat spre el, și din toate aceste buze au ieșit aceleași sunete, aceleași cuvinte, aceleași cântare:

— Ei, ce știi?

Ca mai înainte în rădvanul ce nu-l ducea destul de iute, Gherghina dădu din umeri:

— Nu știu nimic.

— Nu știi nimic? Dar ce ți-au spus Amza și Calotă?

— Amza? Calotă?... Dar cum să-mi spue? Nu i-am văzut. Nu au venit.

— Au venit, cum n'au venit! Iova Vistierul l-a zărit pe Calotă azi, în zorii zilei, ieșind din Cetate.

— Calotă? E aci? Și ce drum a luat? Spre mine, la Stoiceni?

— Nu. Pe sub vii.

— Pe sub vii?... Atunci, spre București? Doar pe acolo au trecut, când au venit din Giurgiu?.. Sau poate nici n'au fost la Giurgiu?.. Ne-au trădat?

Tânărul Comis de abia de 25 ani, îmbătrânise odată cu ultimele cuvinte. Cu mâinile amândouă vărte în mânecele ascuțitului lui anteriu, se uita drept spre pragul domnesc, de unde știa că odată cu ivirea chipului Voevodului, se va ivi pedeapsa pentru grozava lui trădare, căci desigur Calotă l-a trădat. Calotă a dat pe față complotul.

O desnaideje fără seamăn îl cuprinsese pe Gherghina, o scârbă de el însuși, o scârbă mai ales de viața tânărului ce-l bate zadarnic în piept, dacă tot trebuie s'o jertfească în palmele călăului, poate chiar înainte de sfârșitul soarelui.

Se ținea pe picioare, Comisul Gherghina, pentru că picioarele îl mai țineau, dar dacă ar fi după bătăie înimii lui, s'ar lăsa să cadă jos, motorot, una cu pământul, cu fața în jos, cu obrazul în palme, să nu mai vadă nimic, să nu mai știe nimic.

La câțiva pași de el, stăteau Jupân-țele. Bănuși și ele că un complot e pus la cale, și tremurau de viața boerilor lor. Degeaba erau gătite în bănele lor de sărbătoare, că nu se potriveau cu ce în înimă lor, cu auru, de pe haine. Atăta aur, duimea de serasari cu pacea de samur și nasturi de mărghătar, dulame de canavăț cu flori de fir, ca și anterile de lastră roșie cu gurile de fir, și celelalte de samaran alb, de atlas de Veneția, de belacoză roșie, de hatai, de catifea, brăe cu căpățile de sarasir, toate străluciau ca însuși soarele în curăta și de azi, Dum-nică, pe când avea să sfîrșească iocana făcătoare de minuni.

Dacă Vodă Tepeș, care dăduse perdeaua geamului la o parte ca să privească mulțimea ce-l aștepta în picioare, pe el, ar fi putut privi și în înimile boerilor și boerălelor, ar fi văzut că pe cât le străluciau vestimintele împodobite cu fir, pe atât le erau fețele de posomorie, înimile de întăzitate.

Dar Tepeș Vodă nu vrea să vadă nimic. Și-apoi, ce-i pasă? N'are treabă să știe ce găndește fiecare, atăta timp cât toate acele spinări purtătoare de dulame de fir aveau să se învoacă ca la un singur semn când, el, temutul Vodă, se va ivi în prag.

De acolo, din dosul geamului își plimba privirea ageră deasupra tuturor acestor ca-

pete, ca peste o vechică stăpânire a lui, ca peste o înșăși viață lui, ca peste o lume făcută de el.

De E! N'avea dreptate, poate? Nu avea drept de viață și de moarte asupra tuturor ce i se închină? Un singur semn al lui Manciu Călăul și toate capetele se pot rostogoli pe picioarele lui. Vodă Tepeș și întârzie în mabeul lui. E făcea plăcere gândului, că toți acești boeri și Jupân-țe se obosesc stînd în picioare pe bolovanii ascuțiți ai curții domnești, de mai bine de un ocaș, așteptându-l.

Slujba pentru sfințirea Iocanei făcătoare de minuni, trebuia începută la unsprezece și acum?

— Să aștepte boerii... Să aștepte Jupân-țele... Să aștepte și Mitropolitul... Să aștepte toții... Ce-mi pasă?

Și așteptau. Așteptau mereu.

...în sfârșit, Tepeș s'a ivit în prag.

Cu adevărat, așa cum s'a gândit, cum știa de vreme îndelungată, boerii s'au încovalat de cum l-au zărit, și stău așa aduși de mijloc, cu mâinile încrucișate pe piept, și tineri și bătrâni, așteptând cuvântul de poruncă al lui Vodă.

Rostește Vodă un singur cuvânt și aceleași spinări încovalate se îndreaptă odată. Jupân-țele sfioase au plecat doar capul.

Mai aspru încă azi decât ieri li se înfășează chipul din făptura bărbatului de 40 de ani ce le stă în față, înfipt în pragul casei domnești, cu picioarele în lături, cu mâinile în solduri, cu bărbia întinsă disprețuitor. Sprâncenele negre larg crescute peste ochii foarte bubuși, stău împreunate ca în zilele de amenințare. Fața pare mai slabă ca ieri, mai oasă. Nasul mai lung și mai ascuțit se repede deasupra mustății făcută drept ca fierul.

Rădăcina nasului îngustă, nările mari, pomelii leșii, genele lungi și rare, fruntea târșită și încrunțată, falca de jos eșită cu mult spre față, arată fiara lubitoare de sânge cald.

Un rânjet sălbatic l-a încremenit între buzele vinete.

Privirea lui? De mult boerii nu i-o mai caută.

Acum, Vodă se umește din prag. Vine spre ei, apăsător, pas după pas, cu capul în sus, cu amândouă mâinile în sold, cu pieptul scos, umflat de o plină și trufașă răsuflare.

Pe cap are căciulița lui obișnuită de catifea roșie mărginită cu multe șruri de mărghăritare având în stînga surugiușul alb ieșit dintr'o stea de aur cu aleea mărgăritare. De sub căciulița roșie, ca de sub un mare, urlaș ch'ag de sânge, cad pietele lui castanii peste umerii osoși și ridicăți.

Tunica și ea roșie, e mărginită de samur, un gulerăș alb lăsat pe deasupra. Are brâu de mătase verde, în care chiar azi, în ziua de Sfințire a Iocanei, stă înfipt un jungher cu mâner de argint.

În picioare încălțăminte ascuțită potoneză Pantalonii strămți. Bate tunica roșie, o misadă de samur ce-i bate ușor pulpa cu fiecare pas apăsător ce face.

De-ar putea, cu fiecare pas ce Vodă face înainte, spre ei, spre poartă, boerii ar face unghii înapi.

Comisul Gherghina, cu spaima încă în suflet, s'a tras înapoi, în spatele stolicului Buda, fără să îndrăznească să-și steargă sudoarea ce-l gădila alunecând sub dunga căciulei de blană, și pe lângă mustați.

Mai sunt câțiva pași între el și Vodă. Ar dori streangul decât să-l vadă că se oprește. Dacă-l întreabă: „Ce menire ai dat lui Calotă și lui Amza, să ducă Sultanului?”

Acum e în fața lui. Boerul Gherghina a încuștat fălcile, a strâns pumnii. În mâinile vărte în căscătura largă a mânecelor anteriuului, poate că toți boerii au pumnii strînși.

Dar Vodă Tepeș a trecut înainte, spre Poartă largă, ce cu greu o dau înături doi străjeri. S'avă Domnului! Comisul Gherghina își face cruce. În aerul cald de Noembrie aurit, se ridică găsul trâmbeașilor ce vestesc trecerea lui Vodă dincolo de zidul Palatului.

Pentru locuitorii celor 800 de case din Cetatea Târgoviștei, glasul trâmbeașilor e glas de moarte. Nimeni nu-și mai duce limba la gură. Ascultă. Încotro? Pe care ușiță trâmbeașii alău? Pe ușița pietruită, spre zidurile cu gropi? O nouă spânzurătoare? Nu. Așa-l trece peste punte, la biserică.

Și oamenii duc mai departe limba la gură. De cum intră Vodă, începe slujba, fără ca Mitropolitul să mai aștepte să-și facă Vodă închinăciunea la iocane, căci niciodată, de șase ani, cele trei degete ale mâinii lui drepte nu s'au împreunat să facă măcar o singură cruce peste tunica roșie cu brandeburguri, niciodată buzele lui groase, umeze nu au șoptit o rugăciune, nu s'au atins de sfântul lemn al iocanei zugrăvite niciodată, fiindcă niciodată n'a simțit nevoia de a crede într-o putere mai mare decât a lui.

Mitropolitul, cu proeții Curții și cu trei diaconi, încopt Sfânta Liturghie.

Cruce își fac, în mijlocul bisericii, Jupân Dragomir Tapel, Vornicul Stan al Negrei, Vistierul Iova, Jupân Voico Dobrița, Stolicul Buda, Comisul Gherghina, Paharnicul Stoica, Postelnicul Pătru și Logofătul Cazan. Înghesuș, mic, slab și amărât, își face cruce peste oruce, grămăticul Radu. Se roagă pentru zilele lui, și poate se mai roagă iocanei făcătoare de minuni să-l ajute să mai scrie și altceva decât numele boerilor ce trebuiesc duși la moarte.

Jupân-țele, cu negrul lor păr netezit și desfăcut peste umeri, cu genele lucioase, cu ochii lor mari, aplecați spre pământ, cu buzele strânse, obosite de lunga așteptare din curtea palatului, se închinău molatec, cămpanind mătăniile de os.

Cântările din biserică, căldura iumânărilor, fumul de tămâie, mulțimea lor toată la un loc, a încălzit peste măsură aerul din biserică. Încearcă Jupân-țele sfioase, să-și desfacă puțin la gât marama încoțată. Obrazii li s'au aprins peste măsură. Ochii le lucesc.

Răsuflarea le e grea. Vodă stă jos, în strana lui domnească, pe speteaza căreia stă frumos clopăt valutulul basarabesc, cu anipile orotitoare, cu crucea în cioc. S'ă Voevodul cu umerii aduși spre față, cu pumnii proptiți pe genunchii d'afăcut, cu cătătura sălbatecă privind dincolo de zidurile bisericii, undeva unde e rost să găsească prilej de chin pentru aiul, de unde ar putea auzi urlete de durere ce-l sunt cu mult mai plăcute inimii și urechilor lui, decât aceste cântări tărăgănate a-e proeților, cântări ce nu înțeleg și nici nu înțeleg pereții inimii lui.

...Acum, o parte din slujbă s'a sfârșit. Urmează desvețirea iocanei făcătoare de minuni, dar înainte de a fi volnică să i se închine, trebuie Vodă să se ridice din strană, să se închine la iocane, să se oprească în mijlocul bisericii și să ceară iertare de la boerime și de la popor, dacă cumva a greșit. Așa e obiceiul.

Dar Vodă nu se ridică din strana împărătească. Marele Ban Moșeș se apropie de Mitropolitul Macarie și-i șoptește ceva la ureche.

De șase ani, în loc de iertarea cerută boerilor, chiar în slujba din săptămâna Paștilor, în Joia Mare, e aceeași șoptă la urechea

VLAD TEPEȘ, 1456-62
copie din Kunsthistorisches Museum, Viena
(sec. al XV-lea)

Mitropolitul Macarie, a Mareșului Ban Moșeș, și totuși în iocane ar, încrezător, Mitropolitul așteaptă o schimbare. Așteaptă ca ceva să se fi schimbat în inima Voevodului, ceva care să-l arate că el nu e decât un om care trăiește, și că numai Dumnezeu durează. Nădăjduia Mitropolitul că lui Dumnezeu i s'a făcut poate milă de un rățoiț, și că îngăduindu-i iertarea, li va fi mai ușor și îndreptat în fruma o iertare dumnezeiască pentru el, mai frumoasă chiar decât iertarea ce va cere, el, boerilor. Cuprins de blândețe și cădură, ce vor zice boerii să-l vadă acolo, dintr'odată, umil și înțelegător cerându-le lor iertare?..

Dar Cerul nu l-a iertat. Acolo, în strana domnească împletit, cu pumnii proptiți pe genunchii, nepăsător de subțib și de rugăciuni, Vodă Tepeș a rămas același.

E să se închine? Cui? De ce? Să ceară iertare boerilor, când viața boerilor stărnă de un semn al lui?.. E un obicei de veacuri?... Se poate, dar nu e obiceiul lui.

Cătătura privirii întunecată arată împode că iertarea dumnezeiască nu s'a scoberit deasupra capului lui.

Cum ar ierta Dumnezeu pe un om ca el, se gândește boerii, care, în loc de sature pe cei sfîmând li dă în ochiiul făcărilor, care în loc să ridice biserici, ridică ruguri și spânzurători, în loc de oaste cu sine pe umeri, tâlharii ascuși pe după copaci? În loc de vorbă cinstită, capcană?

Nu, Dumnezeu nu-l poate ierta. Și nici boerii. De șase ani de când Vodă nu cere iertare în Joia Mare, boerii au uitat să-l ierte.

Să nu dea Domnul să se ridice dintr'odată din strana lui domnească și să vie în fața lor smerit, să ceară iertare, ca nici o putere de pe pământ nu va izbui să desoțeste fălcile strânse ale boerilor ca să-i șoptească lui iertare.

Să rămâie așa cum e, în visurile lui de săbătie și cruzime, să rămâie așa cu pumnii pe genunchii cu capul întins, cu buzele umeze, să-l lase numai pe el, pe cînștii boeri să se închine din tot sufletul lor amarit la iocane, să-și ceară el unul altuia iertare, o apoi, cu sufletul curat să primească împărțășana.

Preotul descopere Iocana. În mijloc, Fecioara Maria. De jur împrejur, în medelocane, patimile lui Iisus. Le explică pe rând, le arată, le povestește, dar urechile lui Gherghina n'au auzit decât un cuvânt: „Trădare”. Trădarea lui Iuda.

Comisul Gherghina a lăsat capul în jos. Cuvântul de trădare e și pentru el. Și el a trădat. Și el și-a înșelat stăpânul. Adică „ar fi vrut să-l înșele”, să-l scoată din domnie, dar poate la rândul lui a fost înșelat de Calotă și Amza. Unde sunt? Dacă s'au întors, de ce nu i-au dat de știre? De ce nu sunt aci, să-l vadă Curtea, și Vodă? Așa au fost înțelegi. Să fie îndărăt pentru slujbă, să nu prîndă nimeni de veste că l'ipseș. Știe Vodă că el, Comisul Gherghina, s'a plîns la Poartă de nelegiuirile lui? Știe, și pizmăște vreo crudă pedeapsă? Acum e în biserică. Dar afară sunt călărașii lui Vodă, sunt vătăfii care poruncesc ridicarea boerului, la un singur semn al lui Vodă?

Și dacă Amza a spus adevărul lui Vodă? Cum ar mai putea scăpa? Ală! Ieșire din biserică nu-i. Să se ascundă? Unde? Ar vrea să se strecoare afară, să fugă în munții până nu e dat pe mâna călărușii din voia lui Tepeș, dar cum să lase pe Jupân-ța Neaga în mâna răzbușătorului Domn, pe blanda și frumoașă lui Jupân-ța?

A stat pe loc. Era înădușit de căldura gândurilor. Simțea că-i fierbe sângele în

trup, că ochii li sunt roșii și ploapele umeze. Încă puțin și mai trăiască sub încoștarea în care se află și simte că ar răni cu disperare: Unde e Amza, unde e Calotă? Pe cine trădează ei acum? Pe mine, pe el?

Și dintr'odată, din spaima cea mai cumplită, a trecut la o resemnare până într'atât încât mintea lui zăpăcită de atâtea frământări, a apucat dintr'odată să se gândească la atâtea nimicuri, ce nu mai aveau nici o legătură cu atmosfera tragică dinăuntrul bisericii.

Se gândea așa, din senin, la o legătură în englat a Evangheliei ce dăruise el odată Mitropolitului Macarie, la vrăbulețele ce ciripău azi dimineață pe strășina conacului lui, la ciocurile lor mici întinse la soarele fără prea mare putere, la gutuile din geamul prosoțel, la praful alb ridicat sub picioarele oțelilor când scoboară spre câmpie.

Slujba s'a sfârșit. Domnul se ridică cu un oftat de plăcere. Boerii, în același alai ca la venire se întorc la Curte, unde după obiceiul pământului, toți boerii cu Jupân-țele lor merg la Spătărie să bea o cupă de vin.

Îndată ce au intrat în Spătărie, Paharnicul Stoica s'a grăbit să toarne vin în cupa domnească.

A gustat, a umplut din nou cupa Voevodului, i-a întins-o, dar era verdașoaben la față și mâna îi tremura, pentru că trupul tot îi tremura. Abia acum — în drumul de la întoarcere, de la Biserică la Curte — afiase el de la Comisul Gherghina, că Amza și Calotă s'au întors, fără să dea nici unuia din boeri de știre. Nici o îndoaială nu mai era că acești doi boeri au fost pătiți de Vodă și că ei au cerut să intre în complot să îndeplinească cuvântul pe lângă Sultan, ca aflând trădarea pusă la cale, să-i poată mai bine da pe mâna Călăului.

Pe deasupra zidului cu crenele, Paharnicul Stoica privea vârful țepilor în care de atâtea ori s'au zvârcolit cărnul omonești nevinovate, sub privirea lacomă de plăcere a Voevodului degenerat. Poate că aceiași vârful vor fi deja scris să sfărtece și trupul lui, și al lui Gherghina, și al lui Voico, și al lui Stoica, și al lui Pătru și a lui Cazan.

Nădușise și mâna îi era moale.

Turna acum vin pentru a doua oară în cupa domnească.

Tot ce vorbea Vodă, erau parcă împunșături pentru ei. Întai a vorbit de „credința boerilor”; apoi i-a întrebat dacă un Domn poate că adevărat să aibe încredere în boerii Divanului?.. El ce crede?..

— Ce zici tu, Gherghina?.. Te întreb pe tine pentru că fratele tău Mihai din Băleni a fost spătarul lui Vladislav și n'a fugit în munți, după ce l-am tăiat capul Stăpânului lui. Dece n'a fugit?.. Nu se temea de mine, sau nu i-a fost destul de credincios lui Vladislav?

Gherghina abia apucă să îndruga ceva, dar nici el nu știa ce-i ieșea din gură. La urma urmei poate că nici un sunet nu l-a lăsat din gât. El nu mai putea auzi, li vă-jeau urechile.

Vodă îl privea rânjind.

Nu știe dacă l-a mai întrebat ceva, dar acum aude bine ce spune. Cu ochii țintă pe Gherghina, Tepeș spune rar și legănat:

— Dealteț mi-a spus Amza.

Se făcu tăcere mare în Spătărie. Boerii complici tremurau ca varga, tremurau deabinele, gata să se spovedească, gata să desfacă degetele de pe piciorul cupei, care căzând ar fi trădat cugetul lor, înainte de a fi rostit un singur cuvânt.

Cu fiecare vorbă mai mult rostită, primejdia se apropia.

— Mi-a spus Amza... repetă larg Vodă.

Și apoi:

— Dar să lășm asta! Mai bine să povestim câte ceva, ca altădată. V'am povestit mai zilele trecute cum m'am strecurat în întunericul nopții până la cortul Sultanului de lângă Nicopole, ca să-l omor. Vroiam să-i tai eu capul, cu mâna mea... Eu să-l înjunghiu... Dar nu v'am povestit niciodată cum am tras pe popa din Șercaia în țeară... Al.

Cu ochii aprinși, cu rânjet de fiară, povestea cum l-a vărât vârful pumnalului în moalele ochilor, cum a scos „biestematul de popă” un răcnet de chiar călăul a tresărit și s'a tras îndărăt, cum apoi i-a pus în țeară, cum a țâșnit sângele roșu ca focul, și cum i s'au cărit degetele dela mâna stîngă pe vârful țepii ce-i sfărteca pântecul.

— Le-ar fi avut el cărcite și degetele de la mâna dreaptă, dacă nu i-le-ași țâțat înainte, când a vrut să-și facă cruce.

S'a oprit să rădă, cu capul dat pe spate, cu pieptul umflat de plăcere

Jupân-țele au lăsat capul în jos și cupele d'n'ă mână. Le-au pus pe masă îndărăt fără măcar să fi gustat din ele. Inima le bătea până în gât. Boerii, scârbiți, au ridicat frunțile și au strâns fălcile. Parcă nici teamă nu mai le era. Doar o scârbă, o scârbă fără sfârșit.

Mitropolitul Macarie în haina lui neagră, lucioasă, încins ca s'haștrii, s'a sculat în picioare, încrunțat, Măreț, cu pas măsurat, cu ochii pe jumătate închiși, se depărta de jețul pe care se odihnice până atunci, privind câteva timp pe Vodă ce radea cu buzele desfacute și cu capul dat pe spate.

Răsul lui Vodă suna pe moarte. Și nu voia de loc să se oprească. Era un fel de desfrul împletit din cruzime și plăcere.

Mitropolitul se făcu galben la față, apoi se întoarse către boerii, muți de groază. Ridică mâna dreaptă în sus, împreună degetul mare, mijlociul și înelul și deasupra capetelor boerilor și Jupân-țelor făcu semnul crucii larg, pe tot văzduhul ce-l sta în față.

Cu vocea abia auzită, zise:

— Binele cu voi, acum și pururea.

Și strângându-și anterul în față, ieși din Spătărie luminată, fără nici o plecăciune în fața fiorosului Domn, ieși cu același pas măsurat cu care ieșea din altar, și porni dealungul galeriei în jos, pe scări răsucite, porni spre curte, spre poartă, spre drumul larg, spre lumina adevărată.

Crucea lăsată de el, pe văzduh, a căzut pe capetele boerilor ca o ploaie de aur.

Vodă se opri din răs. Dintr'odată nu înțelesese ce s'a întâmplat.

Ce-a fost? Dece boerii sunt încrunțați, și Jupân-țele cu maramele trase peste ochi? Și... Mitropolitul?..

Se repezi la gemulețul din colțul Spătăriei și zărlind pe Macarie în haină neagră, cum înalt și subțire, amenințător ca o pasăre de noapte, trecea pe poarta Palatului, se întoarse și răni cu toată puterea înimii lui:

— Opriți-l... Opriți-l... și arăta cu mâna scara ce scobora în jos, spre grădina.

— Opriți-l... opri.

Dar nimeni nu mișcă. Cum se poate? Privea pe deardăruț pe oaspeții nemșcați.

— Nu auziți?... Am zis să fugiți, să-l opriți pe căinele de călugăr. Ce stați așa?... De când obiceiul de a nu asculta?..

Râcni tot mai tare:

— Dar cine poruncește aci?... Nu poruncesc eu?... Ei bine, să-mi vie Vătaful și straja mea domnească.

Acum alerga el. Bătea din palme, și striga pe săliile iatacului ce duce spre galeria vătafului.

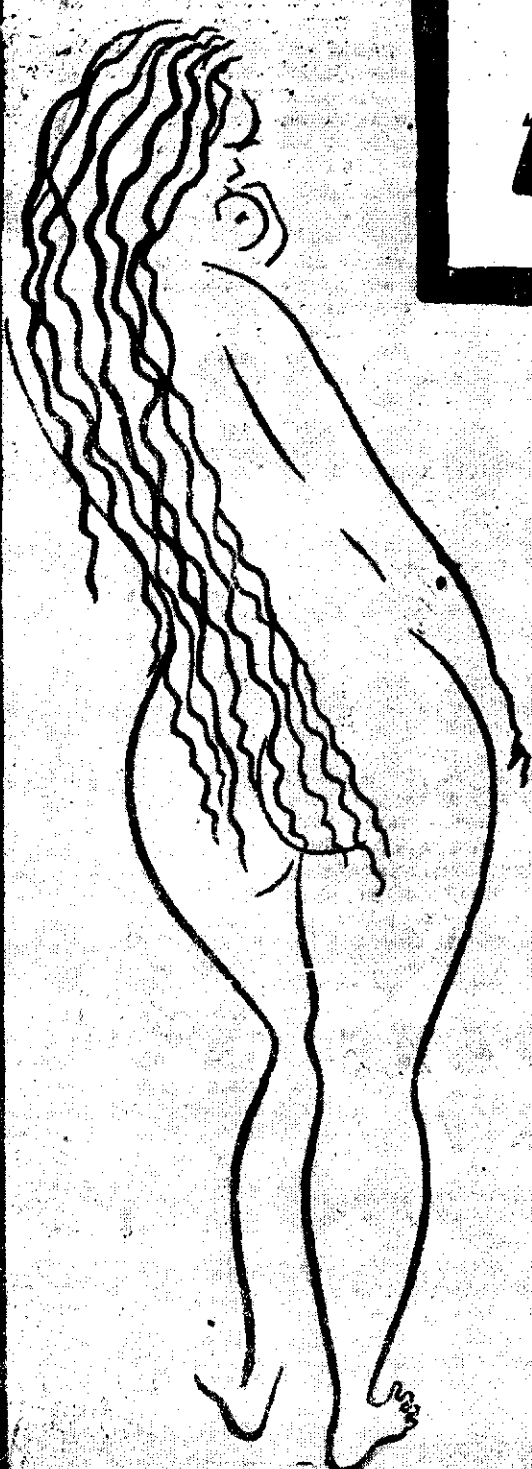
— Amza, Calotă... unde sunteți?..

Alerga, striga, răcnea. Iși pierduse capul. Deschidea o ușă, nimeni. Deschidea alta, nimeni. Imbrănci paznicul pe scări în jos.

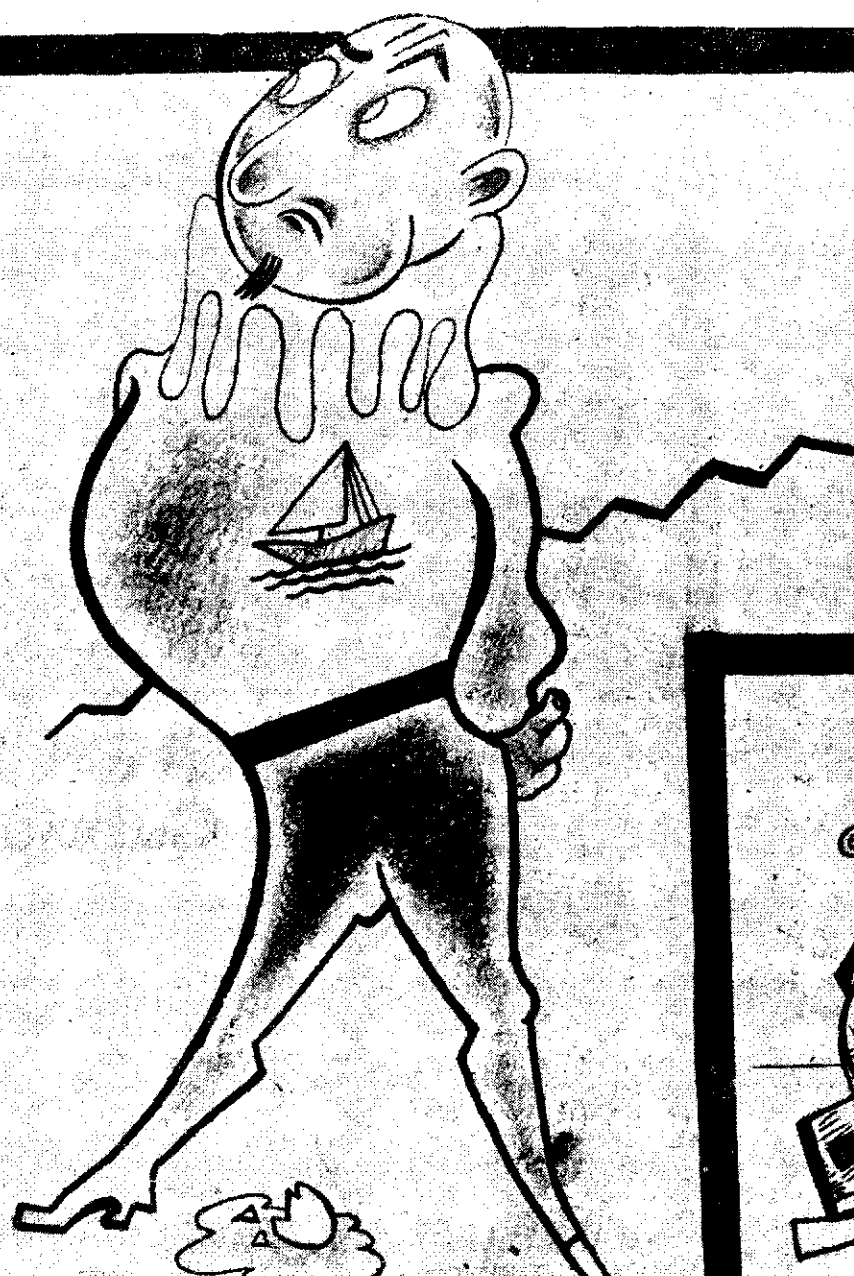
Și din minți, răcind, fără să știe bine pe cine să cheme și ce vroia, alerga în furia ce-l cuprinsese, ca și cum el tot ar fi fost în flăcări.

Boerii au înțeles că era clipa să fugă. Vor trece la nevoe și munții, dar acum, cu Jupân-țele, trebuiau să iasă grabnic din palat, cât mai de vreme, până ce

Variațiuni pe o temă veche

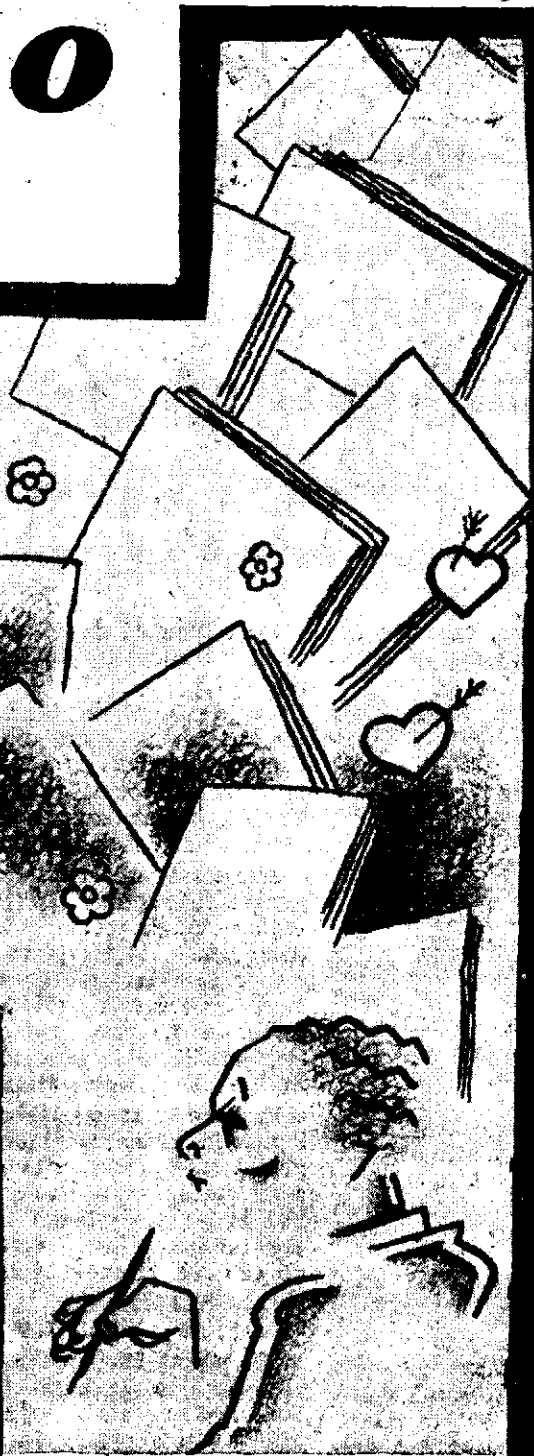
...Eva n'ar fi descoperit frunza de viță. Astăzi femeile ar umbla goale.

...d. Columb nu strica un ou. Risipa duce la ridicarea prețurilor!

...Japonezii n'ar fi inventat hârtia; poate ca astăzi sticla „Standard”, s'ar fi fabricat tot din lână și bumbac.

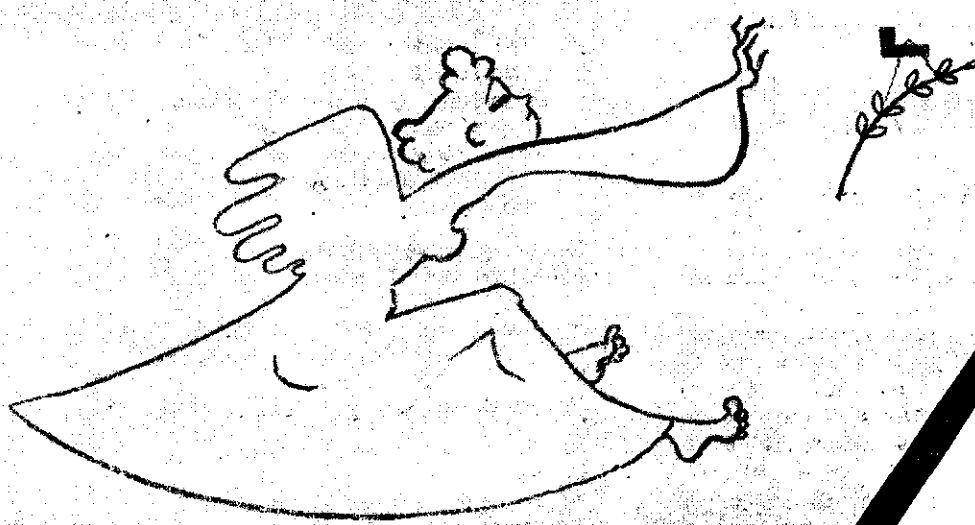

...D. Teodoreanu n'ar fi scris atât de mult. Poate că nu aveam astăzi restricțiile asupra consumului de hârtie.

...Semenii noștri ar avea și calitățile întinse ale prețioaselor animale cu care se aseamănă.

Ce bine ar fi fost dacă...

...n'ar fi fost niciodată pace. Astăzi n'am fi băgat de seamă că e război.

trebarea înseamnă îmbătrânire, ratare, înseamnă mai ales că ne-a rămas ceva înăpoi. E cea mai groaznică întrebare, care se poate pune unui om.

Deaceia într-o noapte de an nou, ar trebui să scăpăm definitiv de amintiri. Dar asta nu se va întâmpla niciodată, pentru că păcatele și ale părinților chiar, tot noi le lășțăm. Cu atât mai mult ultima noapte nu ne izbăvește cu nimic, ziua întâia nu ne promite nimic.

Și totuși într-o noapte ca asta, mai mult ca niciodată, oamenii ar trebui să vegheze. Indiferent pentru cine: pentru un mort, un frate, un necunoscut sau pentru o iubită. Fiecare om să anuleze măcar un ceas, să-l șteargă din calendar. Și în locul aceluia ceas de deșertăciune umană, să răsăre un ceas mai plin de iubire, mai aproape de divinitate. Să veghezi cu tâmpla cărunță sau îngădurată proptită în palmă, cu ochii deschiși, cu gândul clar și sincer. Să-ți lăchăpui pe omul, pentru că veghezi, nu în formele din trecut — ci în dorința întâmplărilor viitoare. Să ai atunci certitudinea că nu-ți mai aparții, și că te-ai dăruit definitiv destinului celuilalt. Ceasul de veghe e numai extaz, dacă îl îndeplinești cu însuflețire — și cu neputință să nu ai atunci revelația unei mântuirii. Ceasul de veghe te sfințește, așa ca sfânta cuminecătură luată după un repaos de viață umană. Ceasul de veghe crează acest repaos între tine și celălalt, pentru că urmă să se întâmplă înălțarea spre UNUL etern — când amândouă acele suflete se vor sorți prin ele însele unei uniri.

Apoi, când vor răsări zorile, tu să te trezești nu din somn, nici din alcool — ci din melancolie și deschizând fereastra ca spre o nouă nemărginire, să murmuri:

— Bună dimineața, Lume! Poate nu-ți va răspunde nimeni, dacă tu vei fi prea de tot singur — dar Dumnezeu te va privi senin din cer. Și dacă nimeni n'a fost prins în ceasul tău de veghe, ia-ți totuși că ai vegheat pentru cineva mai presus de umilele tale amintiri: pentru Dumnezeu!

LAURENȚIU FULGA

CEASUL DE VEGHE

Ne apropiem de ultima noapte și de ziua întâia a anului! Poate ar fi fost mai bine să nu ne fi împărțit viața pe calendare, ca să avem într-un fel oarecare sensul unei eternități. Dar pentru că sosirea acestor două forme temporale este fatală, să stăm drept în fața lor ca în fața unui verdict de moarte, și să nu ni să pară atât de cumplită fatalitatea lor. Să convingem că noaptea asta cea din urmă se aseamănă celorlalte și chiar ziua asta dintâi tot ca și celelalte ale noastre va fi.

Cu toate că paradoxul ar putea fi evitat, dacă ne gândim la semnificația lor.

Ultima noapte înseamnă a avea conștiința clară a unui sfârșit; ziua dintâi înseamnă speranța unei mântuirii.

Dar niciun om nu s'a simțit de tot inutil în vreo noapte de an nou, ca să moară definitiv pentru el însuși, trăindu-se în dimineața cealaltă cu alt chip și cu alt destin. Niciun om nu s'a crezut înzestrat cu har messianic, să moară ca Isus pentru toată omenirea, mântuind-o. Și nici un om din lume n'ar renunța

în noaptea asta la euforia luminilor, artificilor și a acoului, fiind mai presus de toate lucruri că nimic nu-l mântuie.

Pentru că oamenii le-a fost întotdeauna frică de nevrozismul zilei întâia, așa cum Adam s'a înspăimântat în prima clipă a pământului. Fiecare e conștient că după asta nu va fi nimic nou, nimic divin — ci aceeași deșertărie crăpăre umană va urma, repetându-se cu vehemență an de an. Totuși, poate că niciodată ca în noaptea asta de an nou, oamenii nu-și trăiesc mai cu prisosință ur-

sita, amăgindu-se singur după altceva. E nevoie de un surrogat al mântuirii, dar bleștii oameni cred că-l găesc tocmai acolo unde el nici n'a fost. (Mi-aduc aminte de confesiunea unui prieten, care răzând disprețuitor îmi povestea nopțile lui de an nou, pe trecute în pragul unei femei de stradă — sperând poate că-și salvează așa ultimele svărcoliri ale spiritului). Mi-aș imagina un naufragiu, în care toți se agăț de catarge, bărel sau colaci de salvare — ca să ajungă nevătâmași pe alt tărâm. Spaima acestei nopți, în care se poate muri surprinzător de total, o înneacă vinul, ca'ntr-o operație în care anestezia anulează durerile.

Căci „a îngropa anul” nu înseamnă totuși a îngropa a-

mintirile aceluia an. Amintirile sunt păcate desăvârșite cu conștiință. Deaceia stăruie și revin obsedant de cîntoarea, prin atât doar ne mai aparam anulul care a trecut. Chiar speranțele noastre vor fi legate tot de amintiri, pentru că e un fir ascuns și presorțit al lucrurilor, care de multe ori ne duce deandara-telea spre ziua în care ne-am născut sau se prelungește printr-o viață noastră viitoare. Ne vom aminti mereu de o orchestră într-o sală de concert, deasemenea o plimbare târzie prin parcul desfrunzit sau de o veghe până dimineața alăturăți în cea mai stranie iubire. Și când ne vom reîntâlni, îi vom întreba pe aproapele nostru: — „Ți amintești?” — și in-